

IV. Mezinárodní symposium „Česká zahraniční politika“

Středa, 31. 10. 2012

Zrcadlovní sál, Černínský palác, Ministerstvo zahraničních věcí, Praha

Konference IV. Mezinárodní symposium „Česká zahraniční politika“ byla oficiálně zahájena panem **Michalem Kořanem**, vedoucím výzkumného oddělení Ústavu mezinárodních vztahů. Pan Kořan ve své řeči připomenul, že letošní konference je rámována tématem dvaceti let české zahraniční politiky, přičemž setkání bylo pojato více než historizující zamyšlení jako impulz do budoucna, jelikož se pravděpodobně blížíme k zásadním křižovatkám v našem zahraničně-politickém směřování.

Přednesení zásadních bodů konference se ujal pan **Jiří Schneider**, první náměstek ministra zahraničních věcí – státní tajemník pro evropské záležitosti. Pan náměstek řekl, že se v současnosti hovoří o chybějícím konsenzu o české zahraniční politice. Dle jeho názoru však chybí také kompetentní a kvalifikovaný spor o důležité otázky zahraniční politiky. Bez kritického myšlení a kompetentního sporu se nelze ve vývoji posunout. Pan Schneider připomněl, že jedním z výstupů konference je pátá edice publikace „Česká zahraniční politika“. Nedomnívá se, že by debata o české zahraniční politice nebyla v relaci se schválenou koncepcí české zahraniční politiky. Dokument považuje za referenční.

V úvodní řeči pana Schneidera byla zmíněna současná krize, která je dle něj zároveň šancí. Dle pana Schneidera vidíme mnoho znaků krize důvěry. Rovněž se hovoří o krizi sebedůvěry. Lidé pociťují větší míru nejistoty a únavu zejména z toho, že 23 let ve veřejném prostoru poslouchají slova jako transformace či reforma. Problém je dle pana náměstka také ten, že si Evropa zvykla žít nad poměry, je vystavena větší konkurenci. Téma konkurenceschopnosti a schopnosti obstát je jedním z klíčových témat pro zahraniční politiku. Pokud stát funguje, diplomacie se činí důvěryhodněji a lépe.

Panem Schneiderem byl připomenut zatím poslední žebříček o konkurenceschopnosti vydaný Legatum institutem. Jedna z rolí zahraniční služby a diplomacie je zprostředkovávat signály a upozorňovat na to, kde jsou slabá a kde jsou relativně silná místa. Z žebříčku vyplynulo, že klíčem k tomu, aby se stav země zlepšoval, je dobrá správa věcí veřejných. Pan náměstek vyslovil obavu, že jedním z problémů české společnosti, je obava elit z toho, jestli obstojí. Politická elita mluví o mandátu, ale méně již o kompetenci vládnout.

Zajímavým postřehem žebříčku je dle pana náměstka i fakt, že mezi prvními 30 zeměmi je 27 demokratických. Neméně zajímavý bod říká, že největším hnacím motorem země je, kromě dobré správy věcí veřejných, i tolerance. Pan Schneider řekl, že česká společnost není plně homogenní, má k tomu však velké tendence a je otázka, zda dokáže pracovat s jinakostí. Pan Schneider se domnívá, že česká zahraniční politika trpí nedostatkem reflexe a schopností vnímat, jak na Českou

republiku pohlíží zbytek světa. Dle pana Schneidera země nutně potřebuje být otevřená ke vnímání zbytku světa a měla by vědět, jakou roli hraje.

Panel I: Aktuální vývoj na Blízkém východě a česká zahraniční politika

Předsedkyně panelu: **Lucia Najšlová**, *Institut pro evropskou politiku EUROPEUM*

Jiří Ellinger, *ředitel, Odbor států Blízkého východu a severní Afriky*

Irena Kalhousová, *hlavní analytička, Prague Security Studies Institute*

Klára Bednářová, *Sekce podpory lidských práv a demokracie, Člověk v tísni*

Šádí Shanaáh, *Anglo-americká vysoká škola, Praha*

Po představení panelistů paní **Lucií Najšlovou** z Institutu pro Evropskou politiku EUROPEUM se slova ujal **Jiří Ellinger**, ředitel Odboru států Blízkého východu a severní Afriky Ministerstva zahraničních věcí, který řekl, že je nutné brát v úvahu nedávné události arabského jara na Blízkém východě, jež dramaticky poznamenaly jak používané nástroje, tak způsoby, kterými Česká republika definuje své zájmy. ČR nepatřila na začátku loňského roku k největším optimistům ohledně výsledkům arabského jara. Události nebyly českou stranou považovány za období roku 1989. Tím, že Česká republika na začátku nepropadla nemístné iluzi, že do jara 2012 budou v severní Africe a na Blízkém východě parlamentní demokracie, ji umožnilo nespadnout do druhého extrému. Těm, kteří měli na události střízlivější náhled, realita nepřinesla takovou míru deziluze a pesimismu. Demokratizace na Blízkém východě je podle soudu pana Ellingera a Ministerstva zahraničních věcí nevratný jev. Pan Ellinger však spatřuje v současnosti spíše destabilizaci, v čemž nevidí nic nového, změna režimu přináší nestabilitu. Není to nic specificky arabského či muslimského. I demokratické režimy v Evropě, když vznikaly, s sebou nesly zvýšenou míru destability.

Pan Ellinger uvedl, že zájmy České republiky i pro region Blízkého východu jsou definovány na základě několika strategických materiálů, kdy na prvním místě je Koncepce zahraniční politiky schválená vládou v roce 2011, na druhém místě Bezpečnostní strategie schválená taktéž v roce 2011, na dalším místě stojí Koncepce rozvojové pomoci a exportní strategie schválená vládou v roce 2012. Pan Ellinger uvedl zájmy České republiky rozdělené do tří základních oblastí. Mezi první oblast patří bezpečnostní zájmy, které jsou definovány právě výše zmíněnou Bezpečnostní strategií z roku 2011. Co se týče konkrétně regionu Blízkého východu, pan Ellinger řekl, že je nejdůležitější, aby zde nevznikly režimy nepřátelsky zaměřené, a aby zde nepůsobily teroristické džihadistické skupiny schopné ohrozit Evropskou Unii, NATO či samotnou Českou republiku. Druhou hrozbou je dle pana ředitele současná situace v Sýrii, kdy dle něj není možné nevědět, že vojenský konflikt v Sýrii zároveň znamená, že se některá místa v Sýrii mohou stát útočištěm pro velmi radikální teroristické skupiny, jež mohou mít i mezinárodní agendu. Třetím bezpečnostním zájmem ČR je zabránit Íránu získat jaderné zbraně či jaderné kapacity. Jednoznačně se na tom shoduje celá Evropská unie, která byla mimo jiné ochotna přijmout vůči Íránu hospodářské sankce poškozující evropské obchodníky. Tento fakt ukazuje, že Evropané byli schopni nadřadit své strategické zájmy nad ty ekonomické.

Druhou oblastí zájmů České republiky, o kterých pan Ellinger hovořil, jsou ekonomické zájmy. Celý český obchod s blízkovýchodním regionem dosahuje ročně 3,5 miliard dolarů. Potenciál je však podle pana Ellingera mnohem větší než současná realita. Na druhou stranu, investor potřebuje dlouhodobou stabilitu, které se mu v tuto chvíli na Blízkém východě nedostává. Dle pana Ellingera je jednoznačným zájmem České republiky diverzifikovat svůj export a své investice. Česká ekonomika je závislá na exportu a český export je závislý na vývozu do Evropské unie, což je potřeba změnit.

Třetí oblastí zájmů České republiky zmíněnou panem Ellingerem jsou politické zájmy. Patří mezi ně šíření hodnot, které uznáváme a ctíme, jako je demokracie, či šíření dobrého jména České republiky a budování sítě přátel a spojenců. Český vztah k Izraeli, který je definován jako strategické partnerství, se odráží i do vztahu k arabským státům. Arabské státy nás vnímají jako zemi proizraelskou. Pan Ellinger se nedomnívá, že by náš vztah s Izraelem poškozoval obchodní vztahy s arabskými zeměmi. Arabské země si více všímají jiných oblastí, jako je naše vízová politika, jenž pro ně jednoznačně představuje politikum. Jediným smluvním spojeneckým státem v regionu je Turecko, s žádným dalším státem nemá ČR smluvené spojenecké vztahy. Turecko nespadá v organizační struktuře do blízkovýchodního odboru, nýbrž do sekce východní Evropy. Turecko je jednoznačně zaangażováno v současné syrské krizi.

Irena Kalhousová, hlavní analytička, Prague Security Studies Institute, se domnívá, že diplomacie nejen česká, ale i evropská, potažmo světová, je v obtížné situaci, protože na Blízkém východě se dějí převratné události a málokdo má na ně vliv. Moc ztratili i Američané a na scénu vstupují noví hráči. Ti mají finance a zejména velké zájmy, které chtějí v regionu promítnout, což vidíme nyní v Sýrii, Egyptě apod. Jsou zde aktéři, se kterými tradiční diplomacie nemá zkušenosti. Další obtížnou situací, před kterou diplomacie stojí, je skutečnost, že výsledky arabského jara nejsou černobílé. Za bílé lze dle Ireny Kalhousové označit obrovské nadšení lidí, dostávají se ke slovu obyvatelé, kteří dříve tuto šanci neměli. Objevily se nové platformy a iniciativy. Situace je však složitá, mnohdy není jasné, odkud jsou tito aktéři financováni.

Co se týče vztahu České republiky k Izraeli, Irena Kalhousová se domnívá, že se jedná z mála blízkovýchodních zemí, jenž může ČR i EU mnoho předat, ať už se jedná o know how, o financování vzdělávání apod. Je zde ale i mnoho problémů a ČR by mohla využít svých dobrých vztahů s Izraelem a nebát se být trochu kritičtější.

Irena Kalhousová reagovala na slova pana Schneidera, který mluvil o krizi sebedůvěry. Dle jejího názoru sebedůvěru nemá žádný evropský aktér, není sebedůvěrná politika Západu, Evropanů, a tím pádem není žádná účinná strategie vůči blízkovýchodnímu regionu. Ať to v Sýrii dopadne, jak to dopadne, může se stát, že Evropané v regionu svoje pozice mít nebudou, a může se rovněž stát, že ani Američané. Dle Ireny Kalhousové bychom si jako Evropané měli být jistější tím, co reprezentujeme a děláme.

Dalším problémem je krize důvěry. EU je spíše považovaná za „dojnou krávu“, ale není vzorem. Pokud chce mladý Arab někam emigrovat, tak do USA. Jsou hodnoty, které vyznáváme a díky nim jsme schopni finanční pomoc poskytovat. Irena Kalhousová se domnívá, že přístup Evropanů, kteří se za vše omlouvají a snaží se být za každou cenu apolitičtí, je chybný.

Hlavní analytička Prague Security Studies rovněž hovořila o krizi diplomacie. Dle jejího názoru je potřeba hledat příležitosti, ne všechny lze nicméně najít z Prahy. V diplomatických sborech by měli pracovat lidé, kteří se chtějí setkávat s místním obyvatelstvem. Je potřeba být schopný definovat si naše zájmy, tedy České republiky, ale i regionu. Je potřeba mít různé scénáře. Evropané by měli být na Blízkém východě přítomni a neměli by své pozice vyklízet. Evropané mají know how i tradici diplomatických sborů.

V prvním panelu vystoupila i **Klára Bednářová** ze Sekce podpory lidských práv a demokracie ze společnosti Člověk v tísni. Paní Bednářová řekla, že Egypt či Sýrie představují pro organizaci Člověk v tísni nový pracovní region. Organizace stále vnímá arabské jaro převážně jako příležitost, občanská společnost se jim jeví jako klíčový aktér. Řada osobností z občanské společnosti se dostává do čela státu. Klára Bednářová podotkla, že organizace pracuje v mimo jiné v Egyptě či Sýrii, kde se situace blíží humanitární krizi. Česká republika je dle ní vnímána jako malý stát, který

zde nemá mocenské ambice a má sám zkušenost s nedemokratickým režimem a přechodem k demokracii. Klára Bednářová zmínila, že Libye nutně potřebuje humanitární pomoc. Organizace akutní pomoc přivezla např. do Běngházi. Česká republika by si dle Kláry Bednářové měla lépe definovat své cíle a stanovit si priority.

Posledním hostem prvního panelu byl **Šádí Shanaáh** z Anglo-Americké vysoké školy, který otevřel svůj příspěvek domněnkou, že je lepší do států Blízkého východu na geostrategické úrovni či na úrovni vývozu našich hodnot nezasahovat. Pan Shanaáh nesouhlasí s vývozem hodnot, které nám jsou blízké, ale které jsou ve výsledku vnímány jako importované. Dle jeho názoru právě proto nebudou v těchto zemích nikdy adoptované. Je lepší nechat tyto země, aby si v rámci hodnot udělaly vývoj samy. Šádí Shanaáh zmínil vývoz parlamentní demokracie v minulosti, zejména v období mandátního období ve 20. letech 20. století. Ze strany obyvatel Blízkého východu přetrvává určitá nedůvěra ke všemu, co má na sobě nálepkou hodnot přicházejících z Evropy. Křivdy jsou v regionu stále vnímány poměrně čerstvě. Lidé si pamatují, jak Francouzi bombardovali Damašek v roce 1947, jak Britové zabili přes deset tisíc Iráčanů v roce 1922, že Američané svrhli vládu v Íránu v roce 1952, zahájili invazi do Iráku v roce 2003 apod.

Pan Shanaáh se dále věnoval Konceptu české zahraniční politiky. Vybral z ní pasáž věnující se regionu Blízkého východu, v níž je napsáno, že „Česká republika bude usilovat o to, aby se všechny země Blízkého východu a severní Afriky rozvíjely způsobem podporujícím stabilitu regionu. Výsledkem by měla být vzrůstající prosperita, posílená ekonomická integrace a lépe fungující politické systémy v sousedství EU“. Viditelně chybí slovo demokracie nahrazené „lépe fungujícím politickým systémem“. Pan Shanaáh se domnívá, že odstavec ukazuje na něco ne tak typického pro ČR, a to na inherentní tření mezi konceptem stability a lépe fungujícím politickým systémem. V praxi to nemusí být nutně něco, co stojí proti sobě, nicméně v praxi je stabilita úzce definovaná z pohledu bezpečnosti a znamená to, že se ignoruje arabské veřejné mínění, různé trendy, hnutí apod. Úzká definice stability vyústila ve spolupráci s autoritářskými režimy jednak s cílem proniknout na místní trhy a mít přístup k surovinám, jednak z důvodu limitování migrace a eliminování extremismu a terorismu. Mnohdy se však finance proudící autoritářským režimům používaly k eliminaci opozice, nikoliv terorismu. Např. v Egyptě byli autoritářským režimem podporováni salafisté, aby vyvažovali např. Muslimské bratrstvo. Toto vše bylo založeno na víře, že ekonomická spolupráce povede nezbytně k vyvinutí lépe fungujícího politického systému nebo demokracie. Na víře, že se bude ignorovat politická část, bude se zvyšovat prosperita zemí, lidé přirozeně začnou mít větší zájem o politiku, zvýší se příjmy střední třídy a zvýší se tak i tlak na samotné autoritářské režimy. Tato domněnka je dle Šádí Shanaáha zcela mylná. Prosperita nebyla zaznamenána, naopak liberalizace obchodu a tlak na privatizaci vedly k tomu, že střední třída spíše vymizela a naopak posílili lidé z blízkého okruhu autoritářů.

Šádí Shanaáh se pozastavil nad slovy pana náměstka Schneidera o životě Evropanů nad poměry. Dle pana Shanaáha je téměř urážka se domnívat, že si žijeme nad poměry. Poznamenal, že v současnosti panuje dokonce konsenzus, ke kterému přistoupil i Mezinárodní měnový fond, že škrtat je v časech krize nelogické a neefektivní, tyto kroky krizi naopak mohou prohloubit. Přístup zahrnující škrtky by se navíc vůbec neměl aplikovat na region Blízkého východu. Pokud se tak činí, země jsou nuceny ke seškrtání výdajů na vzdělávání apod., čímž se devastuje právě zmíněná střední třída, nemluvě o nejchudší vrstvě obyvatelstva.

Šádí Shanaáh se v poslední části svého příspěvku věnoval až ze svého pohledu nekritické podpoře Izraele. Dle Šádí Shanaáha jsme si jako Česká republika vybrali jednu stranu, což částečně popírá proklamovaný vyrovnaný vztah ke státům na Blízkém východě, zmíněný mimo jiné i v Konceptu české zahraniční politiky. Vztahy ČR s Izraelem se zintenzivňují, země se obává kritizovat určité kroky Izraele, jako např. nelegální osady na Západním břehu. Nelze si dovolit vyčlenění z EU. Kromě izraelské obsese ČR postrádá koncept, což se týká i arabského jara. Pan Shanaáh uvedl, že

ČR byla ve svých reakcích na události arabského jara velmi pomalá. Uznala Libyjskou provizorní radu až několik měsíců po USA a dalších aktérech. Dále považuje za nešťastné některé výroky jistých politiků, jenž vyzývaly Libyjce, aby si sedli s Kaddáfího libyjskou vládou za jeden stůl. Dlouhodobá stabilita s sebou nese krátkodobou nestabilitu. Pan Shanaáh dále vyslovil názor, že i v rámci sousedské politiky dosahuje evropská finanční pomoc nízkých hodnot. Oproti např. Saudské Arábii, která pošle Egyptu do rozpočtu miliardu dolarů, pohybuje se evropská pomoc v řádech stovek milionů. Pokud chce ČR být relevantní aktér, pomoc musí být specifická. Měli bychom se dle pana Shanaáha zamyslet nad odpuštěním dluhů blízkovýchodním zemím. Bez fungujících institucí bude občanská společnost slabá. Např. sexuální výchova je dle jeho názoru daleko nezbytnější než některé až příliš intelektuální projekty.

Otevřená debata

Po úvodních slovech panelistů byl dán prostor k otázkám. První dotaz byl spíše komentářem k české rozvojové pomoci ze strany zaměstnance Ministerstva spravedlnosti, které dle jeho vlastních slov nabízí v rámci rozvojové spolupráce celou řadu školení pro vězeňské služby, soudce apod. Rovněž podotkl, že není problém přijet se do České republiky podívat a zjistit, jak fungují místní instituce. Evropa dle názoru tazatele bude vždy „tahat za kratší konec“, jelikož existují země, které svoji pomoc nepodmiňují dobrým vládnutím. Následoval dotaz směřovaný k panu **Ellingerovi** týkající se íránského jaderného programu. Poslední otázka zněla, jak česká zahraniční politika reagovala na proces internacionální pomoci Saudské Arábie Bahrajnu, a na humanitární řešení účastníků demonstrací v Bahrajnu.

První se k otázkám vyjádřil **Jiří Ellinger**, který řekl, že ČR neoperuje s termínem „Osa zla“. Zopakoval, že snahou ČR je, aby Írán neměl jaderné schopnosti. Sankce jsou pouze nástrojem k tomu, aby se Írán připojil k jednáním. Sankce, a to i na vývoz ropy, tvrdě postihující íránský režim, mají za cíl, aby Írán začal seriózně jednat o zastavení vojenského jaderného programu. Na civilní program má samozřejmě právo.

Pan Ellinger odpověděl i na druhou otázku z pléna. Řekl, že EU v mnoha prohlášeních jednoznačně Saudskou Arábii i bahrajnský režim za to, jak se postavili k legitimním demonstracím, kritizovala. Česká republika je pod těmito prohlášeními podepsána. ČR prostřednictvím pana ministra Schwarzenberga, který Bahrajn navštívil, sdělila názor, jak by se mělo s opozicí zacházet. Taktéž se saudskými partnery hovoří česká strana otevřeně.

Dalším z panelistů, který se vyjádřil k předchozím příspěvkům a dotazům, byla **Irena Kalhousová**, která řekla, že byla tendence uvěřit, že zástupcem arabského jara je mladý vysokoškolský student, který umí anglicky, ovládá internet a demonstroval na Tahríru, ale drtivá většina lidí např. v Egyptě často neumí číst, neumí anglicky, nemá internet, ani vysokoškolské vzdělání. Paní Kalhousová vyjádřila nejistotu, zda tento typ lidí by měl zájem o sexuální výchovu propagovanou EU. Nejen proto je obtížné čistě navýšit evropskou finanční pomoc, je složité vybrat, které projekty by měly být podporovány. Arabský svět je složitý, je zde mnoho proudů a názorů. Evropská diplomacie oproti např. saudskoarabské funguje zcela jinak, což je naše silná i slabá stránka. Irena Kalhousová dále uvedla, že není nikde dokázáno, že nepodporování Izraele by pomohlo českému zahraničnímu obchodu, potažmo vztahům s arabskými zeměmi. Dle jejího názoru je jistě potřebné Izrael kritizovat, na druhou stranu je ale potřeba podívat se např. na současnou situaci v Sýrii, kde za několik měsíců zemřelo více lidí, než za celé izraelsko-palestinské konflikty dohromady. Irena Kalhousová v této souvislosti nezaznamenala demonstrace před syrskými ambasádami, což podle ní ukazuje na dvojí standard.

Pan **Ellinger** následně řekl, že přechodnou vládu v Libyi ČR uznala sice později, nýbrž již v květnu

2011 navštívil pan ministr Schwarzenberg Benházi. Uznání organizace jako představitele země má svá kritéria, jako je např. kontrola území, a není tedy tak jednoduché. Pan Ellinger se nedomnívá, že český vztah ke státu Izrael je obsesí. Je daleko více zemí, u kterých se najde nekritická obsese vůči Palestincům. Dle pana Ellingera kritiku vůči Izraeli z české strany najdeme, je však přátelská a může tak mít větší dopad než od jiných partnerů.

Klára Bednářová následně podotkla, že protesty před syrskými ambasádami byly. Hovořila následně o pomoci organizace Člověk v tísni, kdy prioritou je dle ní v první řadě záchrana lidských životů.

Šádí Shanaáh reagoval na slova pana ředitele Ellingera, kdy podle něj hlasování proti výstavbě osad na palestinských územích není znakem palestinské obsese. Co se týče situace v Sýrii, čím déle konflikt trvá, tím více džihadistických skupin se objevuje.

Pan **Ellinger** zakončil debatu postojem Severoatlantické aliance, která aktuálně nediskutuje možnost intervence v Sýrii, z čehož implicitně vyplývá, jaká je pozice ČR.

Panel II: Multilaterální rozměr české zahraniční politik

Předsedkyně panelu: Šárka Moravcová, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Jana Urbanovská, Fakulta sociálních studií, MU, Brno

Hubert Smekal, Helena Bončková, Fakulta sociálních studií, Právnická fakulta, MU, Brno

Radka Druláková, Štěpánka Zemanová, Vysoká škola ekonomická, Praha

Roman Holý, Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Prvním přispívajícím byla **Jana Urbanovská**, její řeč se zaměřila na dva okruhy, a to konkrétně na to, jak se proměnil význam zapojení ČR v multilaterální spolupráci a jako druhý bod jakou roli hraje šíření hodnot mezinárodního společenství, respektive udržování míru a jakou roli v tomto hraje ČR.

Proměnu významu aktivity ČR v mírových operacích OSN demonstrovala na výročí Štefana Füleho a Adolfa Turka. Oba přisuzují značný význam, ale v druhé polovině 90. let již tyto výroky nebyly platné. To bylo dáno i iniciativou NATO, která v této době přebírá zodpovědnost za situaci v Bosně a Hercegovině. ČR v této době začlenila většinu vojenských kapacit na podporu NATO. Ukončení mise UNPROFOR, mělo za následek pokles zájmu o participování na nových misích. Paní Urbanovská poukazovala na rozdíl mezi realitou a deklaratorní rovinou, jako příklad udává bezpečnostní strategii z roku 1999, podle které je OSN ústřední institucí kolektivní bezpečnosti a ČR bude aktivně působit při posilování kolektivní bezpečnosti, poukazuje na to, že již v této době měla ČR pouze 12 vojáků v operacích OSN, což dle jejího názoru aktivnímu působení příliš neodpovídá. V roce 2001 není účast zaručená, ale je podmíněna příznivými technickými a ekonomickými okolnostmi. V první polovina 90. let masivní účast na misích od druhé poloviny 90. let počet vojáků v misích velmi nízký. ČR je v současné době ze 116 zemí na 100 pozici v aktivním přístupu k mírovým misím. Konstatuje selektivní přístup, kdy operace by neměly být geograficky omezeny, ale zaměření ČR na Balkán a Afriku, bylo evidentní, přičemž výjimečnou akcí byla mise v Tádžikistánu. Zapojení ČR do udržování míru v OSN – správnost a vhodnost versus výhodnost a četnost, v prvních letech angažmá ČR snaha o začlenění do mezinárodního řádu, spolupráce mezi národy, stabilita, mezinárodní mír, přiznávání se k západní demokratické kultuře. V druhé půlce 90. let změna, snižování četnosti a početnosti účastí v misích. Paní Urbanovská citovala Jindřicha Marka, který řekl, že mírové mise jsou pozitivní kapitolou české a slovenské historie, ale jsou nedostatečně využívány získané zkušenosti z těchto akcí.

Hubert Smekal se ve svém příspěvku zaměřil na to, co bylo, co je a co by mohlo být v souvislosti s českou výjimkou v Lisabonské smlouvě a jeho kolegyně **Helena Bončková** hovořila o Protokolu č. 30 a jeho přínosu, či nepřínosu České republice.

Vymezuje se k pojmu výjimka, ten podle jeho pojetí není na místě, tedy rozhodně nelze brát v úvahu výjimku ve formě opt-outu, ale případně jako interpretační protokol. Hovořil o podpoře tzv. maximalistického řešení, tedy právně závazné listině základních práv a přístupu EU k Evropské úmluvě o lidských právech. Tato linie byla opuštěna s nástupem Topolánkovy vlády. Lisabonská smlouva byla kromě prezidenta Václava Klause podepsána ještě bez výjimky. Po jeho intervenci byla ČR nabídnuta možnost připojit se v nové přístupové smlouvě k Protokolu č. 30, který garantuje výjimky pro Velkou Británii a Polsko. Řekl, že Lisabonská smlouva je pro ČR stále právně závazná, jelikož ratifikace tzv. české výjimky stále neproběhla. Přesto se nenaplní obavy ze zvýšeného počtu žalob ze strany Němců, či Maďarů. Tato výjimka dle něj ve skutečnosti nemusí nikdy vstoupit v platnost, a to ze tří důvodů.

1. musí být ratifikována všemi členskými státy EU
2. parlament může změnit názor na výjimku
3. ústavní soud ji může zamítnout, jelikož jednou dosaženou míru ochrany lidských práv nelze snížit

Pan **Smekal** také zmínil negativní vliv znovuotevření otázky Benešových dekretů na vztahy s Německem a Maďarskem.

Helena Bončková by shrnula celou debatu o výjimce z Listiny základních práv EU následovně: jedná se o fantaskní řešení fantaskního problému. Tato výjimka obhajuje působnost Benešových dekretů a nemůže spadat do působnosti práva EU, jelikož EU byla založena později. Protokol č. 30 je čistě interpretační, nezbavuje státy povinnosti uplatňovat Listinu základních práv EU. Při přijetí či nepřijetí Protokolu č. 30 jmenovala v dnešní době možné situace, tedy problém důvěryhodnosti ČR při nepřijetí, nebo zachování status quo, jelikož se v dnešní době Listina základních práv EU plně a bez větších obtíží uplatňuje. Před uplatňováním Lisabonské smlouvy byla základní práva odvozována podle obecných zásad, navíc ČR. Paní Bončková se zamýšlí nad zbytečně velkými výdaji do této problematiky, které jsou dle jejího názoru zbytečné a do budoucna nepřínosné.

Ve společné prezentaci hovořila **Radka Druláková** a **Štěpánka Zemanová** o implementaci mezinárodních sankcí v ČR. Paní Zemanová začala příspěvkem o mezinárodních sankcích, jako o specifických mezinárodně právních závazcích, v případě ČR konkrétně v Chartě OSN a v primární legislativě EU. Závazek je aktivován až sekundárním právním aktem, konkrétně rezolucí RB OSN, nebo nařízením Rady EU, poté může stát provádět sankce na vnitrostátní úrovni. Sankce jsou zde velmi dynamické a nabývají účinnosti až po dlouhých procedurách. První povinný sankční režim byl vytvořen v roce 1966. V průběhu studené války vznikly pouze dva sankční režimy, aktivněji se sankce začaly prosazovat v 90. letech, toto období se někdy označuje jako sankční dekáda. Implementace je závislá na několika vnitrostátních faktorech, jako jsou zájmy institucí, implementační metoda, právní kultura, dodržování závazků mezinárodní právo a fungování národních donucovacích mechanismů. Různé typy sankcí, například sankce neomezující chování soukromých subjektů, například diplomatické sankce, které jsou v kompetenci Ministerstva zahraničních věcí. Pokud sankce mají charakter omezování chování soukromých subjektů, je nutné je přenést, recipovat, do vnitrostátního právního řádu. Jako další možnosti jsou recepční odkaz, což je například případ embarg na vojenský materiál, nebo individuální recepční normy, podle které byl každý sankční režim, pokud omezoval práva soukromoprávních subjektů, vykonáván zvláštním

zákonem. Dále existuje zvláštní a obecná recepční norma, které se v ČR nevyskytují. V ČR existovaly obecné zmocňovací normy, které sankce přímo nepřenesly, ale přesouvaly pravomoc recipovat sankce z parlamentu na vládu ČR. Od roku 1993 se řešila otázka provádění sankcí, protože před tímto rokem byly recipovány sankce vyhláškou ministerstvem zahraničního obchodu. V právním státu toto nebylo možné, což vedlo k vytvoření dvoukolového postupu, tedy nejprve vláda usnesením aktivovala sankce vnitrostátní, neomezující práva vnitrostátních subjektů a současně pověřila Ministerstvo zahraničních věcí k vytvoření zákona.

Radka Druláková zmínila situaci po roce 2000. Před vstupem do EU existoval z. č.98/2000 Sb., ten byl ale nedostatečný. Fungoval jako katalog sankcí a výjimek, nebylo zde stanoveno, kdo má právo uvalovat sankce. Důsledkem nedostatečnosti obecné zmocňovací normy bylo vytvoření nového zákona, který byl vstupem do EU nepotřebný, protože ČR již neprovádí sankce sama, vše jde přes orgány EU. Nový sankční zákon z roku 2006 monitoruje sankční režimy, uděluje výjimky, zavedl nový trestný čin – porušování mezinárodních sankcí, reflektuje doporučení pro praktickou realizaci.

Příspěvek **Romana Holého** byl o efektivitě MZV a zastupitelských úřadů. Myšlenka, kterou prezentoval, se zabývala diplomacií, jakožto měřitelnou veličinou, jelikož je možné ji řídit, jelikož je možné měřit výkonnost pracovníků, což je podle pana Holého v rozporu s postojem MZV.

K měření výkonnosti je možné používat metodu 3E, tedy Economy, Effectiveness a Efficiency. Mezi další možnosti měření uvedl příklady aplikované na MZV Dánska, jako jsou výkonnostní smlouvy, sledování využívání času pracovníků, využívání Balanced Scorecard. Poměruje zastupitelské úřady dle HDP. ČR má velký počet levných zastupitelských úřadů, přičemž je zde zaměstnán poměrně velký počet relativně neadekvátně placených zaměstnanců, což vede k nízké efektivitě. OECD řídí výkon podle různých os, tedy například podle výstupů, je to systém nazývaný Output Based Management.

Projekt Sofia/Deloitte „Quick Wins“ měl být program zajištění podpory diplomatických misí, například platebních karet na diplomatické mise, zdravotní pojištění a další nástroje. Strategické priority dělí na pět částí: stabilitu, bezpečnost, prosperita, veřejná diplomacie a MZV. Zmiňuje zlepšení v rámci zahraniční rozvojové spolupráce. Očekává vstup do Development Assistance Committee. Podle jeho názoru je ČR v této oblasti nejlepší ve Visegrádské čtyřce, existuje multilaterální koncepce. Zvýšení efektivity a výkonnosti v české veřejné správě je obecně velice těžká práce, existují zde politické a kulturní bariéry a je potřeba kvalitativních změn. Zlepšení je možné pozorovat u ČNB a Czech Trade

Otevřená debata

Petr Kratochvíl vznesl dotaz na pana **Smekala** a paní **Bončkovou**, jak hodnotí budoucnost výše zmiňované české výjimky? Pan Smekal řekl, že prezident měl smlouvu podepsat co nejdříve. Největší otázkou je co více poškodí více, nebo ne.

Další dotaz pan **Kratochvíl** směřoval na pana **Holého**, a to sice, jak se rychlá vítězství proměnily v „rychlé prohry“? Pan **Holý** řekl, že nejdůležitější faktor je politický, po volbách změna vlády a ministra vede k problému. Problémy se započítám, každý rok obměna týmu lidí, chyběla vůle a kapacity k pokračování tohoto projektu.

Paní **Hřebíčková** z publika se vyjádřila k přednesu paní **Urbanovské** o mírových misích OSN, kde byla v minulosti zaměstnaná. Podle ní nejsou jejich získané znalosti a zkušenosti po jejich návratu dostatečně využité, a to i expertní zkušenosti. Podle ní je logické, že mise OSN budou právě díky roli NATO v ústraní.

Pan **Tomáš Dušek** z Ministerstva spravedlnosti, chtěl doplnit některé informace ohledně výjimky a ohledně misí. Konkrétně zmiňoval, že by bylo dobré, pokud by lidé z těchto misí předávali své zkušenosti dále, protože takovýchto lidí je v ČR velice málo. Dále vznesl dotaz, jestli bude, nebo je vytvořen zákon o zahraniční službě? Pan Roman Holý odpověděl, že neví v jakém stupni vývoje je takový zákon, ale že se na podobné věci pracuje.

Panel III: Optimalizace a další vývoj sítě zastupitelských úřadů v ČR a v zahraničí

Předseda panelu: **Petr Kratochvíl**, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Jaromír Plíšek, generální sekretář, Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Mats Braun, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Kateřina Konečná, místopředsedkyně Zahraničního výboru PSP ČR

Cyril Svoboda, bývalý ministr zahraničních věcí, spravedlnosti a pro místní rozvoj, předseda zahraniční komise KDU-ČSL

Jakub Kajzler, vedoucí zahraniční sekce ODS

Kateřina Bocianová, zahraniční tajemnice ČSSD

Předseda panelu **Petr Kratochvíl** otevřel svůj příspěvek tím, že otázka optimalizace sítě ambasad má široké mediální pokrytí a zajímá i veřejnost jako jedno z mála zahraničně-politických témat.

Jaromír Plíšek ve svém příspěvku zdůrazňuje, že problematiku uchopí prakticky. Hovořil o tom, že hned po svém nástupu musel přistoupit k omezení výdajů, tedy k propouštění zaměstnanců MZV a zrušit pěti zastupitelských úřadů kvůli finančnímu tlaku. Jaromír Plíšek ovšem upozorňuje na to, že optimalizace neznamená propouštění zaměstnanců a rušení zastupitelských úřadů, ale něco jiného. Došlo k omezení kapacit, ovšem zůstal stejný objem práce. Důsledky šetření se tak podařilo zvládnout, ale jen s vypětím všech sil. V současné době již nelze redukovat kapacity, již by nebylo možné zahraniční politiku vůbec provádět. Hlavním cílem optimalizace je při zachování stejné kapacity dělat práci efektivněji. Především je nutné soustředit kapacity tam, kde jich je nejvíce třeba. V budoucnosti by se měla otevřít diplomatická zastoupení v méně tradičních podobách, jež by měly být levnější a flexibilnější a umožnili by opuštění „kamenných ambasad“. Snížení nákladů vyplývá především ze snížení personálu, ten je nejdražší. Je ovšem také potřebná reforma podpůrných činností pro zahraniční zastoupení (administrativně-technické činnosti). Zde existují různá řešení. Například severské země v této oblasti pokročili a podpůrné činnosti soustřeďují do regionálních center (hubů) či přímo do centra mateřské země, čímž ušetří tím, že administrativně-technické pracovníky nemusí vysílat do každé země.

Druhou možností je přenesení více činností na „místní síly“ (pracovníky hostitelské země, šlo by i o vysoce kvalifikované činnosti). Optimalizace v České republice je teprve na počátku, naráží totiž na legislativní, mentální a kulturní (institucionální) překážky. **Jaromír Plíšek** dále připomněl, že rozpočet ministerstva zahraničních věcí je tak malý, že ani značné úspory se v celkovém rozpočtu téměř nijak neprojeví, ovšem je potřeba nalézt možnosti úspor. Na závěr zdůraznil potřebu vše pečlivě zvážit, hrozí totiž přetížení diplomatických pracovníků činnostmi, které nesouvisí přímo s diplomatickou činností (např. různé administrativní úkony).

Mats Braun představil svůj příspěvek, který se týkal zkušeností severských států s reformou servisních služeb a co z toho může sloužit jako inspirace pro Českou republiku. Mats Braun zmínil různé motivace reformy – ekonomické úspory nemusí být jedinou motivací. Dle něj existují čtyři různé modely optimalizace zahraniční služby.

1. Miniúřady – jde o velvyslanectví, kde působí například jen jeden diplomat. Zde má zkušenosti Dánsko, především v zemích EU. Tento model může fungovat jen s využitím místních sil, které dělají více kvalifikovanou práci, než je zvykem. Finsko se pokusilo tento model využít mimo EU, ale neúspěšně. Modle lze využít jen v oblastech s dobrou bezpečnostní situací a tam, kde je relativně málo práce (jinak hrozí přetížení pracovníka). Nejlépe se dá model aplikovat v malých zemích EU-např. na Slovensku, v Lucembursku, v Kypru.
2. Velvyslanec zůstává ve svém hlavním městě (flying ambassador) – zkušenosti s tímto modelem mají Švédové, kteří zrušili velvyslanectví v šesti zemích EU a přemístili je do svého hlavního města (švédský velvyslanec pro Belgii tak působí ve Stockholmu). Další velvyslanci určení pro mimoevropské země mají na starosti celé regiony (velvyslanec pro Karibik sídlící ve Stockholmu atd.). Švédsko vytvořilo na ministerstvu zvláštní oddělení pro velvyslance zůstávající v mateřském hlavním městě.
3. Spolupráce ve formě kolokace – diplomat je umístěný na velvyslanectví dalšího státu. Severské státy v této oblasti systematicky spolupracují, což vede k úsporám v administrativě. Radikálnější řešení by spočívalo ve vytvoření Severského velvyslanectví, to je ovšem ještě vzdálené. Spolupráce by mohla být inspirací pro Visegrádské země. Problém je v tom, že i severské státy mají odlišnou zahraniční politiku.
4. Vybudování regionálních center (hubů) – může fungovat jako doplněk k ostatním modelům. Dánsko má regionální centrum, které poskytuje administrativní podporu pro svá velvyslanectví v rámci zemí EU. Norsko například má v Ghaně větší velvyslanectví, ze kterého podporuje diplomaty severských států v okolních státech.

Předseda panelu **Petr Kratochvíl** vznesl čtyři dotazy na zástupce politických stran: 1) který z modelů preferují, 2) kteří partneři jsou pro nás nejrelevantnější, 3) mají se preferovat místní zaměstnanci či naši diplomaté, 4) na které země bychom se měli zaměřit - spolupráce v rámci EU, či s nečlenskými státy?

Cyril Svoboda (KDU-ČSL) ve svém vystoupení upozornil na to, že co je levné, bývá špatné. Přednesená řešení jsou chaotická. Nejdříve se škrtá, ovšem neexistuje žádná solidní strategie zahraniční politiky. Cyril Svoboda volá po návratu dohody Kavan – Grégr. Tedy že ministerstvo zahraničních věcí a ministerstvo obchodu a průmyslu se musí dohodnout na společné strategii. V současnosti MZV prohrálo s MPO a vytváří se paralelní síť. Existuje zákaz komunikace mezi Czech trade a velvyslancem, zahraniční aktéři pak neví, jaká je zahraničně-politická koncepce, když ani jeden z úřadů neví, co dělá ten druhý. Nejsou ani definovány pravomoci. Dle Cyrila Svobody se nemají úřady rušit, ale spíše zmenšovat (varianta miniúřadů). Kolokace je kvůli naší mentalitě neprůchodná, lze ji využít jen někde, nikoliv jako princip. Co se týče regionálních center, ty nemá smysl zavádět, dokud nebude jasné, kdo vyhrál bitvu mezi MZV a MPO. Na závěr pan Svoboda zopakoval, že je potřebný návrat k úřadům. Jejich zavírání není správnou cestou. Nutná je redukce personálu, nájímání místních sil, huby jsou málo reálné, kolokace nereálná.

Kateřina Konečná (KSČM) kritizovala zavírání úřadů v roce 2010 jako nekoncepční a vedené pouze touhou rychle ušetřit. Koncepce nebyla. Úřady by se měly zavírat hlavně v Evropě. Pomoc občan potřebuje na jiných kontinentech. Nekoncepční zavírání ambasad nakonec nevedlo k úsporám, neboť se musely často znovu otevřít, či se zavřením ambasad vyklidilo teritorium ostatním státům (např. Venezuela). Ke kolokaci je paní Konečná méně skeptická – šlo by např. uvažovat o kolokaci se Slovenskem. Funkční síť velvyslanectví EU má u paní Konečné podporu, nicméně zatím jde spíše o vizi budoucnosti, ovšem pokud bude funkční, máme přispět k jejímu vzniku. Je

potřeba profesionálních diplomatů, obzvláště u miniambasád, nikoliv politicky „zasloužilý“ diplomat. Redukce úřadů musí být provedena v rámci koncepce – není možné rušit velvyslanectví v zemích geopoliticky strategických pro zájmy České republiky. Stejně tak je třeba zajistit zastoupení u zemí, které jsou důležitými či potencionálními obchodními partnery pro ČR. Zde je potřeba zajistit provázanost s MPO, která nefunguje. Na závěr zmiňuje nutnost modernizaci zastoupení v EU.

Kateřina Bocianová (ČSSD) souhlasí s předřečníky ve většině věcí. ČSSD nechce uzavírat úřady, pokud ano tak na základě diskuse, a ta teď chybí, stejně tak chybí i strategie, nemáme určené prioritní oblasti. V současné době dochází k pŕtkám mezi MZV, MPO, Úřadem vlády atd. což vypovídá o nejasném vymezení kompetencí. Budoucí spolupráci Kateřina Bocianová vidí v rámci Visegrádské čtyřky, zároveň však pochybuje o funkčnosti agendy Visegrádské čtyřky v současné době. Důležitá pro ČSSD je Evropská služba vnější akce, jejíž budování má její podporu, současná vláda se tím ovšem nezabývá. Je třeba také být více aktivní v rámci EU. Zdůrazňuje preferenci mimoevropských oblastí. Dle Kateřiny Bocianové chybí intenzivní vztahy s Čínou, latinskou Amerikou i Afrikou. Aktuální i v rámci EU jsou bilaterální vztahy v souvislosti s krizí a dělením na různá integrační jádra. Na závěr pohovořila o potřebě kvalifikovaných lidí, měl by vzniknout systém spolupráce mezi diplomaty v mezinárodních organizacích.

Jakub Kajzler (ODS) na úvod svého příspěvku hovoří o tom, jak finanční možnosti nás nutí prioritizovat. Oponuje názoru, že by zavření úřadů mělo velký dopad na náš export. Dle něj byly zavřeny ta velvyslanectví, která nebyla tolik potřebná. Miniúřady kladou nároky na kvalifikovanost diplomatů, potřebujeme samostatné, schopné pracovníky. Optimalizace, zvýšení efektivity by alespoň částečně mohla nahradit snižování financí. U kolokace je důležité, zda chceme sdílet jen zázemí, nebo i agendu. Sdílet zázemí, prostory je možné prakticky s kýmkoliv, sdílení agendy je problematictější, vzniká jazyková bariéra například v případě, že občan ČR v nějaké zemi potřebuje pomoc. Jakub Kajzler dále klade ve svém příspěvku vyšší důraz na elektronizaci (videokonference, datové služby) a omezení „hmotného“ zázemí (auto, řidič, rezidence atd). Technické zázemí má být v hlavním městě.

V otázce vhodnosti modelů se pan Kajzler přiklání k miniúřadům, ovšem jen tam, kde není rozsáhlá bilaterální agenda (např. Afrika), využití centrály (Praha). Je třeba volit model diplomatické sítě na základě agendy a oblasti. V otázce místních sil, které by měly vykonávat kvalifikované práce, se chce Jakub Kajzler spolehnout na zkušenosti ministerstva zahraničních věcí. Co se týče přítomnosti v Evropě, ta je důležitá kvůli rozsáhlé bilaterální agendě. K modelu tzv. létajícího velvyslance je Jakub Kajzler skeptický.

Petr Kratochvíl směřoval několik otázek, jež vyplynuly z příspěvků panelistů. Otázka – máme strategii stojící za optimalizací? Jak funguje komunikace s MPO, CzechTrade atd.? Jaká je role Evropské služby pro vnější činnost?

Jiří Kuděla ve své odpovědi tvrdí, že koncepce zahraniční politiky určuje strategii, definuje prioritní oblasti, témata. Dle něj došlo na omezení ambicí v zahraniční politice, ale soustředí se na sousedy, Balkán, Dálný východ a atlantické vztahy. Dle něj je třeba si uvědomit, že optimalizace probíhá neustále – již před deseti lety se vedly debaty o uzavírání velvyslanectví, kolokaci atd. Vedou se debaty s byznysmeny, hospodářskou komorou, vytváří se zpětná vazba mezi MZV a podnikateli a až následně se vytvářejí postoje. Kromě uzavírání se velvyslanectví i otevírají (nový model ambasády - Katar, Senegal). Jiří Kuděla dále hovořil o potřebě zbavit se finanční zátěže rozumným způsobem. Implementace modelů je dlouhodobá Příprava modelu (huby) v Holandsku trvala 5 let a probíhá evaluace. Zbývají nevyřešené záležitosti, například s MPO. MZV se snaží diplomatům rozšiřovat svou agendu, vykonávají více funkcí. Evropské diplomatické sbory nejsou stranou zájmu

MZV – Jiří Kuděla věří, že v některých agendách by fungovat mohla (konzulární záležitosti. Je potřeba sdílet úřady (zastupovat další země a nechat se zastupovat v nějakých zemích).

Jaromír Plíšek upozornil na to, že optimalizace neznamená škrty. Hlavní cíl optimalizace spočívá v lepším využívání kapacit. Dle pana Plíška již není možné snižovat stavy, dostali jsme se ke kritické hranici. Úspory lze hledat v alternativních modelech – regionální centra atd. Určitá cesta spočívá v omezení funkcí (menší množství úkolů-1 diplomat může dělat jen omezené množství věcí). Tomu se ovšem musí přizpůsobit i zbytek státní správy, což je komplikované. Dále třeba zkoumat nejvhodnější způsoby využití modelů – miniúřadů. Zavřením úřadů se ušetřilo. V otázce sporů mezi MPO a MZV se Jaromír Plíšek ohradil vůči tomu, že by podstatou neshod byla podpora exportu. Podstata sporu se týká personálních kapacit. V otázce profesionality diplomatického sboru je Jaromír Plíšek přesvědčen o tom, že diplomaté jsou všichni profesionální, důkazem je vysoká selekce při výběrových řízeních. Problém spočívá v nedostatku financí, chybí dlouhodobá stabilita státní správy. Se změnou politické reprezentace se mění personální obsazení ministerstva - chybí kontinuita, zákon o státní službě.

Reakce **Cyrila Svobody** – není možné politickou a odbornou (úřednickou debatu) vést mimoběžně, je třeba vybrat jeden či druhý mód. Je potřeba vést politickou debatu, proto jsou zváni zástupci politických stran. Cyril Svoboda se také zmínil o koncepci, ve které postrádá strategii ohledně zastupitelských úřadů. Konflikt s MPO je vážný, proexportní politika není koncepčně podporována. Dle Cyrila Svobody si nejdříve musí ministerstvo ujasnit priority. Navíc se nejdříve optimalizovalo a až následně se psala koncepce.

Otevřená debata

První dotaz směřoval k panu **Plíškovi** a **Kudělovi** a týkal se stavu debaty mezi Českou a Slovenskou republikou v oblasti kolokace. Jaromír Plíšek v odpovědi uvedl, že kolokace má své výhody i nevýhody, což je třeba vzít v potaz.

Druhá otázka se zaměřila na výši úspor, které získalo Švédsko aplikací alternativních modelů rozmístění zastupitelské sítě. **Mats Braun** v reakci upozornil na fakt, že nové modely byly zavedeny teprve před rokem, takže přesná čísla ještě nejsou, nicméně se očekávají úspory na úrovni 50 %. A pokud velvyslanec zůstane v mateřském hlavním městě, pak budou úspory ještě větší.

Další tazající chtěl vědět, jaká je perspektiva české diplomatické služby s ohledem na neustálé šetření a zvětšování agendy pro diplomaty.

Jaromír Plíšek v odpovědi upozornil na to, že dochází k reorganizaci, ke snižování počtů diplomatů, což umožnilo nesnižovat platy zbývajícím diplomatům. Kapacity jsou na nejnižší možné úrovni, diplomatům stále narůstá množství práce. Evropská služba vnější akce zatím jen koordinuje určité záležitosti (např. humanitární pomoc), nemá kapacity na zřizování konzulárních úřadů, zde jsou i překážky legislativní u některých zemí EU. Co se týče exportu, Jaromír Plíšek zdůrazňuje problematickou měřitelnost přínosu přítomnosti zastupitelství. Ovšem ve vzdálených zemích, které firmy neznají, může být přínos velvyslanectví již značný. Upozornil také na to, že chybí konkurenceschopnost našich výrobců a výrobků.

Poslední dotaz byl směřován na zástupce politických stran a tazatel chtěl vědět, nakolik nám může pomoci Evropská služba pro vnější činnost a také, zda export není spíše umožněn schopnými firmami, které jsou etablované, než činností zastupitelství. Otázka byla doplněna postřehem, že zastupitelství primárně neslouží k pomoci českým občanům, mají jiné funkce. **Paní Konečná** v odpovědi souhlasí s tím, že by Evropská služba pro vnější činnost mohla být prospěšná, včetně kolokace. Dá-

le se zastává úředníků ministerstva zahraničí v otázce zavírání velvyslanectví, ti museli plnit politická zadání, která jsou nyní přehodnocována (otázka opětovného otevření velvyslanectví v Kolumbii). Dále hovořila o potřebě stabilizovat strategii zahraniční politiky, aby nedocházelo ke změnám každé dva roky. Zdůraznila funkci zastupitelství v pomoci občanům České republiky a podporu pro české podnikatele.

Kateřina Bocianová mluvila o naprosto nedostatečné politické i odborné debatě ohledně zahraniční politiky. V koncepci zahraniční politiky je dle ní zmíněno vše, ale chybí jasné priority. Zastupitelské úřady by měly primárně pomáhat občanům (pomoc v nouzi) a podnikatelům. Zdůraznila ovšem i další funkce, jako například kulturní.

Jiří Kuděla v reakci na paní Bocianovou bránil koncepci s tím, že obsahuje strategie k jednotlivým zemím i oblastem. Co se týče pomoci v nouzi občanům, ta je vždy funkční, zastupitelství jsou k tomu vázána zákonem.

Panel IV: Potenciál (české) zahraniční politiky v oblasti podpory demokratizace

Předseda panelu: Petr Hlaváček, Ústav středoevropských studií FVP SLU v Opavě

Michal Mochťak, Mezinárodní politologický ústav Masarykovy univerzity, Brno

Richard Stojar, Univerzita obrany, Brno

Lukáš Vomlela, Ústav středoevropských studií FVP SLU v Opavě

Zdenka Vágnerová, Asociace pro mezinárodní otázky

Úvodního slova se ve čtvrtém panelu ujal **Petr Hlaváček** z Ústavu středoevropských studií FVP SLU v Opavě, který podotkl, že demokratizace představuje zdoluhavý proces, který lze rozdělit na dvě fáze.

Prvním řečníkem čtvrtého panelu byl **Michal Mochťak** z Mezinárodního politologického ústavu Masarykovy univerzity v Brně, který svůj příspěvek zahájil kontradikčními postupy v podpoře demokracie. Problém kontradikčních postupů není dle pana Mochťaka ve výzkumu demokratizace zcela nový. Při plánování jsou často přítomné protichůdné cíle či tzv. kompromisy, hlavním znakem je nepřehledná struktura priorit. Co se týče definice, inspiraci autoři našli v makroekonomické teorii, v politologické literatuře dlouho neexistovala. Vznik cílů pan Mochťak rozděluje do základních čtyř okruhů na národní a mezinárodní úrovni. Dle pana Mochťaka najdeme spor mezi bezpečnostními, obchodními, politickými a kulturními zájmy na straně jedné a normami na straně druhé. Dopady jsou např. neefektivita programů, plýtvání finančních prostředků, částečné neúspěchy demokratizačního úsilí, prohloubení konfliktu anebo jeho institucionalizace. Mezi řešeními je identifikace konfliktních cílů, politika mrtvého brouka, prioritizace, sekvenční přístup, politika kompromisu – konfliktní cíle jsou reflektované.

Co se týče konfliktních cílů, pan Mochťak řekl, že až když jsou cíle identifikované, může se přistoupit ke čtyřem formám řešení. V rámci první formy se reflektuje problém, ale je zde snaha vyčkat na vhodnou situaci, kdy lze minimalizovat náklady na řešení problémů. Konflikt ale může přerůst do větší škály a náklady budou vyšší. Druhý bod je prioritizace, stanoví se cíl, který má prioritu. Sekvenční třetí přístup se zdá být nejlepší, konfliktní cíle se rozdělí do sekvencí, ty pak následují v prioritním pořadí, kdy skončení jedné sekvence znamená otevření druhé. Tento přístup je náročný na provedení, je nejkomplikovanější. Čtvrtý bod je politika kompromisu. Hlavní idea odkazuje na fakt, že konfliktní cíle jsou reflektované. Aktér se snaží, aby došlo k minimalizaci negativních dopadů.

Dále se pan Mochťak věnoval konfliktním cílům v prostředí České republiky. Zdůraznil, že se ve své řeči vyhne výsledkům české rozvojové a transformační politiky. To, z čeho rozvojová a transformační politika vychází, s problémy konfliktních nebo kontradikčních cílů nepracuje. Jako příklad kontradikčních přístupů pan Mochťak podrobněji představil problematiku podpory exportu vojenského materiálu vs. podpory demokracie. Rozhodnutí Ministerstva zahraničních věcí týkající se této problematiky se stávají součástí zahraniční politiky ČR. Zároveň je Česká republika součástí velké koalice na půdě OSN, kde se debatuje o smlouvě o obchodu se zbraněmi, která by měla vytvořit globální rámec regulující obchod s vojenským materiálem, měla by zabránit exportu do zemí, kde dochází k porušování lidských práv. Česká republika patří mezi navrhovatele této smlouvy. Z tohoto důvodu je dle pana Mochťaka zajímavé, že se ČR na jedné straně aktivně snaží prosazovat demokratické hodnoty, na straně druhé ale dochází k vývozu zbraní do tzv. problematických zemí. Zpráva NTO identifikuje 27 problematických zemí, kam se vyváží zbraně. Téměř 6 % vývozu českého vojenského materiálu tvořil vývoz do těchto států. Pan Mochťak dle svých slov nechtěl kritizovat vývoz českého vojenského materiálu, nýbrž rozpor, který tím vzniká. Netýká se jen ČR, ale mnoha dalších evropských zemí. Česká republika by si dle pana Mochťaka měla nastavit priority. Na jedné straně podporovat demokracii či vyvážet vojenský materiál do problematických zemí.

Druhým řečníkem byla paní **Zdenka Vágnerová** z Asociace pro mezinárodní otázky, která se věnovala rozvojové a transformační spolupráci. Paní Vágnerová na úvod řekla, že většina zemí má jen rozvojovou politiku. Česká republika rozděluje rozvojovou a transformační politiku. Rozvojovou politikou je míněna veškerá práce, jenž přispívá k naplnění rozvojových cílů tisíciletí, tzn. ke zlepšení života v rozvojových oblastech. Transformační politikou se chápe soubor nástrojů a opatření přispívajících k rozvoji demokracie ve světě a podpoře lidských práv ve vybraných zemích. Mezi tematické priority transformační politiky ČR patří občanská společnost, média, podpora právního státu, nediskriminace atd. Jsou stejné pro všechny regiony. Paní Vágnerová se ve svém příspěvku zaměřila na státy východního partnerství, mezi které patří Bělorusko, Moldávie, Gruzie a Ukrajina. V rámci rozvojové spolupráce jsou dvě země z východní Evropy, jenž patří mezi prioritní země, a to Moldávie a Gruzie. Pro lepší představu Zdenka Vágnerová představila blíže skupinu V4, kdy Polsko má sedm hlavních zemí pro rozvojovou pomoc, kam patří mimo jiné Bělorusko, Gruzie, Moldávie, Ukrajina. Co se týče Slovenska, projekty jsou organizovány v Bělorusku, Gruzii a na Ukrajině. Maďarsko projekty realizuje pouze v Moldávii a na Ukrajině. Jedná se většinou o země, s nimiž tyto státy sousedí, proto je řada projektů organizována v rámci příhraniční spolupráce, čímž se liší od případu České republiky.

Dále paní Vágnerová hovořila o programu transformační spolupráce. V rámci tohoto programu, který administruje odbor MZV, jsou pomocí grantů financovány projekty českých neziskových organizací. Tematické priority nejsou hierarchické, patří mezi ně podpora občanské společnosti, spolupráce s místními správami, oblast médií, mládež a vzdělávání, obránci lidských práv. Paní Vágnerová podotkla, že je nesmírně důležité pro všechny projekty, aby ČR předávala svoji historickou zkušenost v rámci svého vlastního přechodu k demokracii. Recipienti mají možnost vycházet z úspěšných kroků a naopak se dozvědět, jakých cest se vyvarovat.

Zdenka Vágnerová představila srovnání tematických priorit se zeměmi V4 a mezinárodními donory. Polsko podporuje zejména běloruská média a obecně občanský sektor. Slovensko podporuje kupříkladu think tanky, zabývá se ekonomickou spoluprací. Maďarsko se věnuje projektům příhraniční spolupráce.

Co se týče financování projektů, paní Vágnerová řekla, že Česká republika vyděluje na tyto konkrétní projekty zhruba 30 milionů korun, přičemž 40-50 milionů je vyděleno na všechny aktivity spojené s transformační politikou. Například Polsko v roce 2011 vydělilo na běloruské projekty 10 milionů euro, 2 miliony vložilo do ukrajinských projektů. Prostředky jsou v ČR

limitované, což klade nároky na samotné realizátory, aby měli maximální přidanou hodnotu. ČR nemůže konkurovat velkým donorům, je proto potřeba hledat konkrétní témata, bílá místa, kde česká zkušenost může pomoci. Výhodou ČR je vlastní transformační zkušenost, navíc není podezřívána z další agendy, jako Polsko, Maďarsko či Rumunsko.

Posledním řečníkem byl **Richard Stojar** z Univerzity obrany v Brně, jenž se na začátku svého příspěvku o demokratizačních procesech vrátil k tématu převratných událostí v regionu Blízkého východu. Arabské jaro na jedné straně přineslo dynamické změny a znamenalo pád nedemokratických režimů, na straně druhé nastavilo otázku, zda nová vlna regionální nestability je v souladu se zahraničně politickými prioritami, které Západ jako nositel demokratizačních hodnot, má. Pan Stojar zmínil chaotický stav v Libyi, úspěchy islamistů v egyptských volbách, které se mohou negativně odrážet na dalších dílčích otázkách týkajících se lidských práv a demokracie, jako je otázka ženských práv, podpora náboženských či etnických menšin atd. Celý proces může ovlivnit budoucí vývoj ve vztahu mezi Izraelci a Palestinci. Co se týče Sýrie, je otázka, zda případné vítězství jedné z frakcí syrské opozice přinese větší míru demokracie a svobody v zemi. Debata by měla probíhat, měly by se definovat priority, které by ČR v této oblasti měla mít. V českém prostředí vidíme dva proudy, jeden idealistický a jeden pragmatický.

V praktické rovině lze dle pana Stojara říct, že nejvýraznějším působením ČR na podporu demokracie je české zapojení v Afghánistánu. Český PRT v provincii Lógar, jehož cílem je posilovat a budovat kapacity státní správy, a usilovat o rozvoj občanské společnosti, odvedl vynikající práci. Projektů byla realizována celá řada, jedná se dle pana Stojara téměř o 190 projektů, 54 jich je potřeba dokončit. Vojenská část realizovala 174 projektů, zejména na podporu afghánské armády. Afghánská populace negativně vnímá místní elity, jejich zkorumpovanost, případy, kdy se afghánská policie sama podílela na fyzickém týrání místních obyvatel. Je otázka, zda působení v Afghánistánu, pokud je řešeno nekomplexně bez tlaku na místní elity, může přinést kýžené výsledky. Nabízí se rovněž otázka, zda cíl, se kterým Česká republika, resp. západní společenství, do Afghánistánu přišlo, tedy limitovaně implementovat demokratické normy, není příliš ambiciózní. Je otázka, zda by nebylo v Afghánistánu vhodnější uplatnit model státní správy, jenž poskytuje svým občanům základní lidská práva, avšak nelze hovořit o demokracii, jakou požívají občané v euroatlantické zóně.

Pan Stojar se také zamyslel nad smysluplností demokratizačních projektů. Mnoho projektů dle jeho názoru vychází z idealistických představ a efektivita není vysoká. Pan Stojar vyjádřil skepsi nad myšlenkou, že zkušenost České republiky a Slovenska z vlastní transformace by mohla být užitečná právě v afghánském případě. Určitým limitem pro působení bezpečnostních sil při implementaci demokratizačních procesů v konfliktních zónách je skutečnost, že ne vždy jsou demokratické hodnoty v souladu s efektivní aplikací protipovstaleckého boje. Nutnost rychlého rozhodování může být v protikladu se západními hodnotami.

Co se týče české zahraniční politiky, Richard Stojar zapochyboval, že většina států, které se nacházejí na seznamu prioritních zemí v rámci transformační spolupráce české zahraniční politiky, je zde plným právem. Pan Stojar vyslovil otázku, zda by se Česká republika neměla v rámci bezpečnostních zájmů soustředit na země prioritního regionu, tedy Bělorusko, Moldávii, oblast Kavkazu a západního Balkánu. Diskutabilní je pro něj angažovanost v zemích, jako je Barma či Kuba. Zejména Barma je velmi geograficky vzdálená, Česká republika má s Barmou minimum historických kontaktů. Zapojení v Afghánistánu je dle pana Stojara dostatečné. Podle jeho názoru by bylo vhodnější zaměřit se obecně na méně projektů spíše v zemích geograficky blízkých. Domnívá se, že primárně je tedy potřeba se soustředit na český bezpečnostně politický region.

Jako první dostala možnost reagovat na své kolegy **Zdenka Vágnerová**. Dle jejího názoru podpora demokratizačního procesu v Barmě znamená globálně vyšší cíle české zahraniční politiky. Paní Vágnerová řekla, že demokracie a lidská práva jsou nedělitelnou součástí veškeré rozvojové pomoci.

Na příspěvky panelistů reagoval z pléna i **Tomáš Weiss** z Institutu pro evropskou politiku EUROPEUM a z FSV UK. Pan Weiss zapochyboval o smyslu metodiky konfliktních cílů pana Mochťáka a řešení dvojích standardů, jejichž existenci považuje za samozřejmou. Zároveň vyjádřil názor na barskou otázku, kdy podle něj existuje velmi konkrétní důvod pro to věnovat se Barmě. Dle pana Weisse se jedná o otázku „image“ ČR. V podpoře demokratizačních snah v Barmě spatřuje utilitární záměr. Česká republika dle jeho slov nikoho příliš nezajímá, zahraniční politika zejména, a pokud ano, tak skrze postoj vůči Kubě a Barmě.

Michal Mochťák odpověděl Tomáši Weissovi. Dle jeho názoru stojí za pokus metodiku konfliktních cílů udělat, recept na ni totiž chybí. Co se týče dvojího standardu, souhlasil s panem Weissem, kdy i sám má vůči dvojím standardům výhrady, nicméně právě proto je nutné pokusit se o metodiku.

Richard Stojar oponoval Tomáši Weissovi ohledně barské otázky. Dle pana Stojara mají kroky České republiky k rozvoji demokracie a občanské společnosti minimální efektivitu.

Slova se na konci následně ujal předseda panelu **Petr Hlaváček**, který řekl, že mu chybí zpětná vazba efektivit projektu.

Panel V: Zahraniční politika jako kulturní systém: možnosti transdisciplinárního kvalitativního výzkumu zahraniční politiky

Předseda panelu: Vít Beneš, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Lubomír Lupták, Ondřej Hejnal, Katedra politologie a mezinárodních vztahů, Katedra antropologie, FF ZČU, Plzeň

Petr Krčál, Katedra politologie a mezinárodních vztahů FF ZČU, Plzeň

Jiří Mertl, Katedra politologie a mezinárodních vztahů FF ZČU, Plzeň

Tomáš Weiss, Institut pro evropskou politiku EUROPEUM, FSV UK, Praha

Lubomír Lupták společně s **Ondřejem Hejnalem** představili software pro kvantitativní a kvalitativní obsahovou analýzu MAXQDA. Při výzkumu využívá synergii software. Je možné jej použít k analýze textového, zvukového i obrazového materiálu, čímž se zjednodušuje realizaci výzkumu. Za pomoci digitalizace je možné zmenšení objemu dat a jejich uložení na flashdisk. Zálohovat data jde také v přímo v programu samotném. Dále si v systému lze archivovat a systematicky hierarchizovat dokumenty. Data je možné vyhledávat na základě filtrů a kritérií podle libovolného nastavení. Další možností je přiřazování poznámek ke kódu a atributy k dokumentům, nebo kódům. Lze také přiřazovat proměnné, jako je například věk. Funkce MAXdictio umožňuje analýzu četnosti užívání slov a posléze vytváření hierarchizovaných slovníků. Možný export z MS Office.

Považují etnografii jako snahu o porozumění jiným způsobům života z nativního úhlu pohledu. Vzrůstající důležitost mít dostatek dat, pokud možno mobilně. Výzkumný proces začíná mapováním, selekcí a kategorizací informátorů, interview, archivací, analýzou, virtualizací dat a poté vstupem do terénu.

Ve vytvořeném MAXQDA je možné založit si terénní deník. Kompatibilním programem je program nazývaný „F4“, který je vhodný pro přepisování audiovizuálních dokumentů, zkracuje dobu zpracování z dvanácti na čtyři až šest hodin.

Petr Krčál se zabýval analýzou pana Goffmana, tedy dramaturgickou analýzou a sociální teorií. Jeho téma se pojednávalo o politice jako o divadle. Existují zde tři metafory – rituály, hry a drama. Chování jedince je definováno společností. Společenské statusy jsou motivem pro „účastníky“ hry. Jedinci se snaží prezentovat sebe tak, aby navodili dojem, který chtějí oni samotní. Předkládají divákovi situaci tak, aby vše šlo podle předem připraveného scénáře. Dramaturgická analýza slouží k udržování situačních definic. Aktéři využívají specifické regiony, tedy jeviště a zákulisí. V předním regionu (jeviště) existuje fasáda, která se týká aktérů (výrazové vybavení) a kulis. V zákulisí je popírána objektivita dění. Účinkující hrají podle smlouvaného scénáře.

K rozkrytí jednání účinkujících se používá diskursivní praxe, která je pro jejich vystoupení platná. Díky tomu sbíráme a pracujeme s primárními daty, možnost přímého strukturovaného pozorování. Zaměření pozornosti na data, způsob prezentace aj. Limity tohoto výzkumu jsou nedokonalost smyslového poznání, disciplína výzkumníka, nutnost systematického vedení terénního deníku, fotodokumentace, časová a finanční náročnost, scholastický pohled (atributy, které jsou součástí výzkumníkových názorů, jsou přisuzovány aktérům), epistémické náklady (jak jednat) Dramaturgická analýza vysvětluje situační definice, nejen veřejných událostí, ale je velmi náročná pro vytvoření podmínek, proto je také využívána jen velmi zřídka.

Jiří Mertl se soustředil na analýzu metafor. Politická komunikace, metafory jsou používány účelově, za účelem utvrzení politikových pohledů. Z toho důvodu se může analyzovat situace, za účelem zachycení specifické komunikace. Političtí aktéři účelově vnucují svůj pohled prostřednictvím symbolicko jazykových prostředků. Jádro je tvořeno více druhy metafor, ohraničené korpusy. Důležité pro analýzu je mít specificky vymezený problém, vhodně zvolené aktéry pro analýzu, relevantní dokumenty a časová ohraničenost.

Mertlovými předpoklady při formulaci myšlenky bylo, že analýza metafor by měla být vhodným nástrojem ke konceptualizaci rámování a snadnější porovnání změn, dále rozkrytí komunikace a jak dochází k přesvědčování recipientů a konceptuální metaforu, na základě které nalézáme společné znaky. Lze podle toho určit původní záměr mluvčího, což souvisí s governmentality, tedy způsobem komplexního vládnutí, cíleného na specifické aktéry. Proměna taktiky vládnutí s časem v závislosti kontextu na jeho změně. Hra, kdy na sebe aktéři uplatňují moc.

Využívá také Schonovu generativní metafory, sociální politika, nebo problém má určité kvality a vlastnosti, čímž je rámuje. Běžná metafora podle Blacka často zživotňuje neživé věci, vykládá abstraktní podle něčeho konkrétního a naopak. Metafory mohou nabývat podoby soundbites, což jsou sousloví zjednodušující jistou věc. Dále se využívá i branding, tedy propůjčování značek nejrůznějším věcem.

Konceptuální metafora funguje na základě nalezení společného znaku metafor, spojuje další metafory na základě společného znaku. Zachycení původního záměru mluvčího. Výhody konceptu jsou: jednoduchá rámovatelnost a porovnatelnost. Možné odhalení skutečného záměru. Zachycení dynamičnosti a proměnlivosti taktiky využívané například při vládnutí.

Tomáš Weiss prezentoval úvahy nad tématem evropeizace a možnosti dalšího výzkumu zahraniční politiky. První etapy výzkumu se zaměřovaly na to, proč evropská integrace zahrnuje, nebo nezahrnuje zahraniční politiku a zkoumání, zda-li se jí vůbec týká. Později se přemýšlelo, jakým způsobem se tvoří a ještě později, jak se mění. Existují dva pohledy, jeden se ptá, jak existence

zahraniční politiky ovlivňuje evropskou integraci a jeden jak existence zahraniční politiky na úrovni EU mění zahraniční politiku členských států. Vznikla shoda, že jde o vliv evropské integrace na národní úroveň a naopak, přičemž shoda je kladena na důraz shora dolů, případně „downloading“ ovlivňování národního státu evropskou integrací, „crossloading“ spolupráce a tlak členských států a jeho vliv na členský stát. Primární použití tohoto konceptu je v sektorových politikách, důležitá je právní vymahatelnost. Důležitost přizpůsobení národních politik. Europeizace v české debatě chybí. Přístupy Top-down a bottom-up by se měly spolu dle pana **Weisse** překrývat. Zahraniční politika je zde vhodná, hlavně širším konceptu vztahů v EU, vliv Top-down europeizace je důležitý. Vytváření testovatelných hypotéz. Státní a nestátní instituce se díky tlaku EU budou lišit. V dnešní době zanedbávání národních aktérů.

Otevřená debata

Vít Beneš položil otázku panu **Luptákovi**, co od tohoto programu očekávat? Zdá se mu, že stále zůstává hodně manuální práce na výzkumníkovi, výstupy jsou jen hrubé a geografický rozměr v době internetu není tolik důležitý. **Lubomír Lupták** reagoval, že software je jen pomůcka, která umožňuje systematicky zpracovat všechna data. Je s ním jednoduché zpracování statistik, vše je digitální a nejsou potřeba papírové archivy, tedy vše z knih a dokumentů si lze dát do počítače. Zdůrazňuje důležitost geografie, aby výzkumník věděl, kde již byl.

Vít Beneš pronesl poznámku k panu **Krčálovi**, že podle něj je tato teorie poměrně metodologicky individualistická a není si jistý, jestli to je správný krok. **Krčál** vysvětloval, že prezentace byla zaměřena na politickou arénu, kde lze analyzovat politickou neposlušnost, diskurz jako specifické jednání, mluva a další aspekty.

Pan **Beneš** řekl, že podle něj se aktér snaží utvářet rámeček, předpokládá, že autoři pracují s metaforami, též to chápe jako metodologicky individualistickou metodu. Pan **Mertl** toto vnímá jako paradigmatický spor, přičemž lze odmítnout, či přijmout, jestli je tato metoda uplatnitelná.

IV. Mezinárodní sympozium“Česká zahraniční politika“

Čtvrtek, 1. 11. 2012

Velký sál, Černínský palác, Ministerstvo zahraničních věcí, Praha

Panel I: Česká zahraniční politika v roce 2011

Předseda panelu: Jiří Kuděla, ředitel Kanceláře strategie, analýz a projektového řízení, Ministerstvo zahraničních věcí ČR

Autoři: Michal Kořan, vedoucí výzkumného oddělení, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Vladimír Handl, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Vít Střítecký, Centrum mezinárodní bezpečnosti, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Vít Beneš, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Diskutující: Luděk Seřiz, bývalý předseda Výboru pro záležitosti EU Senátu PČR

Kateřina Konečná, místopředsedkyně Zahraničního výboru PSP ČR

Kateřina Bocianová, zahraniční tajemnice ČSSD

Jiří Georgiev, zástupce státního tajemníka pro evropské záležitosti, Úřad vlády ČR

Maria Staszkiwicz, Aspen Institute Prague

Jan Jireš, CEVRO Institut

Petr Kaniok, Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity, Brno

Čtvrteční program konference zahájil pan **Jiří Kuděla**, ředitel Kanceláře strategie, analýz a projektového řízení Ministerstva zahraničních věcí, jenž byl věnován prezentaci nové analýzy Ústavu mezinárodních vztahů, „Česká zahraniční politika 2011“.

Po představení panelistů se slova ujal pan **Michal Kořan**, vedoucí výzkumného oddělení Ústavu mezinárodních vztahů. Pan Kořan řekl, že Ústav mezinárodních vztahů začal s vydáváním publikací Česká zahraniční politika v roce 2007, letos se tudíž jedná o pátou publikaci. Byla snaha komplexně pokrýt většinu významných agend české zahraniční agendy, včetně bilaterálních relací, multilaterálních relací, lidskoprávní a rozvojové oblasti či hospodářského rozměru.

Dalším řečníkem byl pan **Vladimír Handl**, rovněž z Ústavu mezinárodních vztahů, který uvedl, že publikace je již několikátým pokusem shrnout vývoj politiky v minulém roce. Co se týče politiky vůči Německu, Česká republika dle jeho pohledu postrádá jednotnou linii. Mezi pozitiva pan Handl zařadil především skutečnost, že českoněmecká spolupráce se rozvíjí ve všech sektorech poměrně nezávisle na vládě. Česká politika se shodne na tom, že Německo je náš nejvýznamnější obchodní

partner, resp. vloni tomu tak bylo, kdy 32% českého exportu tvořil vývoz právě do Německa. Bezpečnostní spolupráce získává na atraktivitě zejména v příhraničním regionu. Pozitivním efektem je otevření německého pracovního trhu. Co se týče vojensko-bezpečnostní dimenze, ČR a Německo pro sebe nejsou prioritními partnery, spolupráce probíhá spíše na praktické úrovni. Personální úroveň je dle pana Handla rovněž pozitivní. Zástupci státu mají partnerský vztah. V loňském roce bylo v koncepci Německo poprvé jmenováno jako strategický partner.

V další části svého příspěvku pan Handl vyjmenoval některé kritičtější body. Českoněmecké strategické partnerství není ukotveno v českém přístupu k EU. ČR dle jeho názoru postrádá koherentní evropskou politiku, proto i vztah k Německu v rámci působení v EU zůstává rozpolcený. Na jedné straně stojí obchodní zájmy, na straně druhé lze pozorovat vlažný vztah k Německem prosazovaným návrhům týkajícím se EU. Pokud jde o institucionální aspekty řešení krize eurozóny, česká exekutiva je rozdělená. ODS následuje britský příklad, naproti tomu TOP 09 se staví blíže k německému kurzu politiky, je inspirována Polskem. Vidíme proces deeuropizace vůči Německu. ČR hraje roli důležitého, ale minimalistického partnera Německa.

Následoval příspěvek paní **Marie Staszkiwicz** z pražského Aspen Institutu, která byla dalším řečníkem komentujícím úsek knihy věnovaný střední Evropě. Nejdříve se ve své řeči zaměřila na energetický trojúhelník ČR – Polsko – Německo. Vztahy dle paní Staszkiwicz budou záviset na vývoji energetické politiky v Polsku i Německu. Aktuální je otázka používání jádra či břidlicového plynu v Polsku. Důležitým tématem je dle paní Staszkiwicz i bezpečnostní spolupráce. V minulém roce proběhla jednání v rámci 2+2. Třetí faktor, který dle paní Staszkiwicz bude ovlivňovat trojúhelník, je polsko-německý tandem v prohloubení evropské integrace, ke kterému dle jejího názoru Česká republika bude muset zaujmout konkrétní postoj. Druhým trendem je regionální multilateralismus. V tomto kontextu paní Staszkiwicz zdůraznila pracovní skupinu pro energetiku, která se má zabývat energetickým plánováním a přispěla k řešení otázky severojižního propojení. Dalším bodem, kterému se paní Staszkiwicz věnovala, je rozvojová spolupráce a ovlivňování příhraničního prostoru. V tomto případě je možné vidět V4 jako advokáta amerických zájmů v tomto prostoru. Formát seskupení V4 + funguje s několika státy. Zájem o užší spolupráci s V4 projevil i Německo. Otázkou ale zůstává, zda tento formát bude schopen zohlednit protichůdné zájmy v oblasti spolupráci s Čínou. Posledním bodem představeným paní Staszkiwicz byla tematizace územní spolupráce. Paní Staszkiwicz podotkla, že regionální samosprávy jako nový aktér vstupují do zahraniční politiky.

Po Marii Staszkiwicz se slova ujal další diskutující, a to pan **Luděk Sefzig**, který je mimo jiné předsedou Česko-německého diskusního fóra a vedoucím jedné pracovní skupiny nazvané „Místa vzpomínek“ či „Místa paměti“. Pan Sefzig označil stav deeuropizace za přirozený. Německo není jeden stát, ale spolková republika, i ono samo musí dojít v rámci některých otázek poměrně složitou cestou ke společnému pohledu. Mezi jednotlivými spolkovými zeměmi najdeme rozdíly, ne každá je např. stejně bohatá apod. Fakt že Poláci, ale i celá Evropa, vyzývá Německo, aby stálo v čele záchrany eura a neslo hlavní zodpovědnost, dle pana Sefziga neznamená, že Německo lze obviňovat z případného selhání. Zejména ze strany nečlenské země eurozóny by kritika byla nesolidní. Pan předseda dále podotkl, že v rámci česko-německých vztahů bylo jen malé období v rámci našich dějin problematické jako za doby protektorátu. Po většinu dějin vzájemná spolupráce obou partnerů kvetla, vztahy lze označit za pozitivní. Pan Sefzig uvedl, že Česko-německé diskusní fórum bude jen několik dní po konferenci pořádat diskusi na téma využívání energetických zdrojů jak na české, tak i na německé straně. Na závěr podotkl, že v současnosti jsou zaznamenávány tendence některých zemí, jako je Chorvatsko, připojit se k V4. Tyto státy se dle pana Sefziga mohou účastnit setkání V4 jako hosté, ale V4 je historicky daný fakt a rovněž představa, že by se Německo stalo součástí V4, není vhodná.

Pan **Vít Strátecký** z Ústavu mezinárodních vztahů rovněž patří do skupiny autorů publikace. Zmínil

přípravu třech strategických dokumentů. Zpočátku se věnoval Bílé knize o obraně a Bezpečnostní strategii České republiky. Proces přípravy lze vidět ze dvou rovin. Pan Střítecký zmínil, že celý předchozí rok probíhala setkání, která měla nastítnit postoje rozmanité expertní komunity a tvůrců, což označil za pozitivní jev. Naopak spíše jako negativní vidí skutečnost, že výsledek příliš nereflktuje tyto debaty, což je částečně dáno i tím, že Bezpečnostní strategie bude jen aktualizovanou verzí, nebude nová. Druhou poznámkou pana Stříteckého k této oblasti bylo, že se dle něj jedná o promarněnou šanci. Dokument je oproti předchozímu analyticky lepší, lépe popisuje současné bezpečnostní prostředí, nicméně mu chybí subtilnost na úrovni zájmů a výzev a naopak větší rozpracovanost řešení. Co se týče Koncepce české zahraniční politiky, pan Střítecký se na základě svého zaměření věnoval bezpečnostní části publikace. Obecně je dle jeho názoru známo, že schvalování knihy složitě procházelo přes politické reprezentanty. Jednou z hlavních výtek z pohledu bezpečnostní problematiky bylo, že původní postrádala důraz na Severoatlantickou alianci. Ve finální verzi je NATO dle pohledu pana Stříteckého již zreflektováno kvalitně, zejména s ohledem na novou Lisabonskou koncepci. Za zmínku stojí sekce evropská, kde je hodně prostoru věnováno zahraniční evropské politice s ohledem na české priority. Závěrečný odstavec dle pana Stříteckého vyznívá spíše pesimisticky. Je zde mimo jiné řečeno, že v rámci posilování bezpečnosti a obrany je pro ČR klíčová vazba na USA, není již však zmíněn multilaterální transatlantický rozměr. Pozitivním příkladem navazujícím na Bílou knihu o obraně je dle pana Stříteckého současná práce Ministerstva obrany na vrtulníkové iniciativě, jenž je specifickým programem, za kterým se skrývá celá řada iniciativ mířících jak do NATO, do oblasti smart defense, „pooling“ a „sharing“ či do projektu obrany v Afghánistánu. Podle pana Stříteckého tato práce slouží jako ukáзка, že se může podařit obranný management.

Pan Střítecký se ve svém příspěvku vyjádřil i k operaci v Libyi, kdy podle jeho názoru ČR otálela se svým postojem a čekala na finální postoj USA. Zmínil i výrok pana ministra Schwarzenberga, který řekl, že by byl nerad, aby se mocnosti pouštěly do nekontrolovaných akcí, což je dle pana Stříteckého výrok stojící za úvahu.

Pan Střítecký dále hovořil o debatě o budoucnosti nadzvukového letectva. Bílá kniha poměrně explicitně zmiňuje, že letectvo by mělo být zachováno. Pronájem končí za dva roky, česká vláda se evidentně opozdila s návrhem řešení, pokud se uvažuje o novém tendru a potenciální výměně. Pan Střítecký na závěr zmínil dostavbu jaderné elektrárny Temelín, která bude jistě bezpečnostním tématem, panuje však otázka, nakolik je sekuritizace tohoto tématu přínosná. Měla by být tendence tyto energeticko-ekonomická témata desekuritizovat, zatím vidíme však opačnou tendenci.

Dalším řečníkem byl pan **Jan Jireš** ze CEVRO Institutu, který vyjádřil souhlas se slovy předchozího příspěvatele, pana Stříteckého. Co se týče české bezpečnostní a obranné politiky v roce 2011, pan Jireš by je rozdělil na dvě obecnější oblasti. První bylo vytváření nového koncepčního rámce české obranné a bezpečnostní politiky, jedná se zejména o Bílou knihu o obraně. Druhou dimenzí byla reakce na události, čímž pan Jireš myslel praktické (ne)kroky, kterými je česká politická reprezentace zodpovědná za provádění české bezpečnostní politiky, kam patří česká reakce na arabské jaro, reakce na libyjskou operaci, na problematiku jaderné energetiky, tzn. nehoda v japonské Fukushima, a český postoj k operaci ISAF v Afghánistánu. Ne zcela ujasněný koncepční rámec a politická linie v roce 2011 mohly přispět k ne příliš uspokojivým praktickým krokům a reakcím české bezpečnostní a obranné politiky na události, které se tehdy děly.

Co se týče té první oblasti, pan Jireš považuje Bílou knihu o obraně za nejlepší veřejný dokument české obranné politiky. Ukazuje, jak by obranná politika měla vypadat v následujících letech. Proces tvorby byl dle jeho názoru téměř ukázkový, byli zapojeni různí lidé z různých segmentů z vládní i nevládní politiky. Další život dokumentu je otázka druhá, ale i zde není dle pana Jireše potřeba být pesimistický. Bílá kniha o obraně obsahuje spoustu konkrétních rad a opatření. Dokument je živý a slouží svému účelu.

Pan Jireš uvedl i některé vlastní kritické poznámky na českou bezpečnostní politiku a tvorbu dokumentu Česká bezpečnostní politika 2011. Pan Jireš souhlasí s názorem, že se částečně jednalo o promarněnou příležitost v letech 2010 a 2011, kdy se dokumenty tvořily. Nebylo příliš vyjasněno postavení dokumentů, resp. jaký mají mít reálný přínos, jejich vzájemná hierarchie, jejich periodicita, zůstává i nejasné, do jaké míry jsou tyto dokumenty závazné v rámci české bezpečnostní politiky. Druhým negativním bodem je dle pana Jireše pokračující snižování výdajů. ČR se dostala na hladinu 1,1 % HDP, což je méně, než Česká republika Severoatlantické alianci přislíbila v době, kdy prosila o členství. V České republice rovněž panuje dlouhodobá neschopnost vysvětlit veřejnosti účel české bezpečnostní politiky a úspěšně legitimizovat výdaje na bezpečnost. ČR chce být respektovaným a váženým členem Severoatlantické aliance, chce být součástí rozhodování na úrovni evropské bezpečnosti. Pravděpodobně hlavní úkol české bezpečnostní komunity je vysvětlit české veřejnosti a české politické elitě, jenž o bezpečnostní problematiku nejeví velký zájem, že je nutné do této oblasti investovat. S tímto problémem se ale dle pana Jireše setkávají téměř všechny členské státy NATO.

Do prvního bloku se zapojila i paní **Kateřina Konečná**, místopředsedkyně Zahraničního výboru PSP ČR, která řekla, že očekávala od Ústavu mezinárodních vztahů větší kritiku, že se nebude jednat dle jejího pohledu o pouhý výčet. Paní Konečná dále řekla, že Ústav mezinárodních vztahů je z velké části financován Ministerstvem zahraničních věcí a proto nemá dle jejího názoru lehké působení, přesto by od něj čekala větší kritiku. Paní Konečná v publikaci hledala informaci, kdo za Českou republiku rozhodl o připojení k intervenci do Libye, neboť intervence NATO v Libyi vyžadovala konsenzus Aliance.

Na slova paní Konečné reagoval předseda panelu, pan **Jiří Kuděla**, který řekl, že Ústav mezinárodních vztahů se rozhodně neobává Ministerstva zahraničních věcí, a podotkl, že Ministerstvo zahraničních věcí financuje pouze provoz budovy, ve které Ústav mezinárodních vztahů sídlí.

Dalším řečníkem, který se k příspěvku paní Konečné vyjádřil, byl pan **Michal Kořan**. Řekl, že zmíněná část publikace Česká zahraniční politika je koncipována tak, aby shrnula politické názory, nemá být apriori normativní, navíc část pana Stříteckého patří dle pana Kořana mezi ty více normativní. Intervence v Libyi byla popsána i v blízkovýchodní kapitole. Podotkl, že ani do budoucna nelze očekávat, že kniha bude přinášet názory normativně blízké KSČM.

Následoval příspěvek dalšího z autorů publikace, pana **Víta Beneše** z Ústavu mezinárodních vztahů, který se v knize soustředil na strategické aspekty české politiky k Evropské unii. Uvedl, že v roce 2011 docházelo k pokračování dvou trendů identifikovaných již v předchozí ročence, přičemž první trendem je pokračování samotné EU k vícerychlostní integraci a druhým trendem je pokračování neúčasti České republiky na jádrové integraci. Co se týče prvního aspektu, Česká republika čelí situaci, kdy se eurozóna se vyvíjí do svébytné organizace, formuje se primární právo eurozóny, vznikají samostatné instituce eurozóny, hovoří se o štěpení Evropského parlamentu, resp. o vzniku eurozónového parlamentu. Dochází k vícerychlostní integraci, mění se strategický kontext, ve kterém se česká politika vůči EU odehrává. Je potřeba rozlišovat mezi Evropskou unií a eurozónou.

Česká politika vůči EU přináší dle pana Beneše několik paradoxů. První je ten, že ČR neví, jestli chce diferencovanou integraci či nikoliv. Když se začal vyjednávat fiskální kompakt, ČR proklamovala, že chce zachovat jednotu EU, na druhé straně ČR podpořila Velká Británie při vetování fiskálního kompaktu. Politické síly v ČR se staví negativně k ideji, jenž říká, že by se opět novelizovalo primární právo. Za druhý paradox pan Beneš označil situaci, kdy se ČR snaží být u stolu, kde se rozhoduje, ale na druhou stranu nechce být součástí přijatých rozhodnutí. Česká

republika se vždy snažila být přítomna na summitech, ale zároveň odmítala, aby se na ní dohody v rámci eurozóny vztahovaly. Česká zahraniční politika se ve vztahu k této otázce hodně liší od postupu Polska, které se situovalo do budoucího člena eurozóny. Česká politická reprezentace se v zásadě odmítla postavit do pozice budoucího člena eurozóny. Třetím paradoxem je, že česká zahraniční politika je nekonzistentní. Na jedné straně se snaží o posílení vymahatelnosti společných pravidel, na straně druhé klade důraz na nezávislost národních vlád. ČR je přítelem eurozóny, je na ní závislá, ale nechce vkládat vlastní politický kapitál.

Dále reagoval pan **Petr Kaniok** z Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně, který ve svém příspěvku pracoval s představou, že se Česká republika vyděluje z hlavního dění v rámci Společenství, uvedenou i v kapitole představené panem Benešem. Dle pana Kanioka je zde však otázka, zda v současné EU existuje dlouhodobá konzistentní většina. V posledních letech se většina flexibilně mění. Česká republika se v zásadě nemá z čeho vydělovat, protože něco kompaktního neexistuje. Není nutný despekt k myšlence flexibilní integrace. Naopak dle pana Kanioka se jedná o něco, co může integraci zachránit. České chování považuje za standardní, v hodnocení českého chování bychom dle jeho pohledu měli být smířlivější.

Hostem prvního bloku čtvrté části symposia byla i **Kateřina Bocianová**, jenž jako zahraniční tajemnice ČSSD hovořila ve svém příspěvku zejména za svoji stranu. Paní Bocianová ocenila Ústav mezinárodních vztahů za tvorbu ročenek o české zahraniční politice přinášející důležité informace, které dle paní Bocianové ve státní správě často chybí. Zaměřila se na tvorbu a koncepci zahraniční politiky a na slib, že bude vypracována koncepce českého působení v EU. Paní Bocianová uvedla, že co se týče přístupu k zastupitelským úřadům, v ČR neexistuje konkrétní strategie. Od debaty se odvíjí i otázka pozice vlády a parlamentu, kdy je potřebná koordinace mezi oběma institucemi. Česká zahraniční politika je nekonzistentní. Debata a koordinace mezi institucemi by se měla zlepšit. Česká zahraniční politika by neměla být rozpolcená, měla by mít dobrý obraz ve světě.

Jako poslední z hostů přednesl svoji řeč pan **Jiří Georgiev**, zástupce státního tajemníka pro evropské záležitosti z Úřadu vlády ČR, který řekl, že Česká republika zajisté má evropskou politiku. Prizma sporu politických stran podle jeho pohledu vede k tomu, že se vytváří zdání o neexistenci evropské politiky. Systém funguje lépe než v některých starších členských státech. Jeho druhá výhrada se týkala výchozího předpokladu, že vztah k eurozóně je považován za jedno z hlavních témat, ale 80 % až 90 % procent návrhů se netýká eurozóny. Eurozóna navíc není kompaktním celkem. Fragmentace existuje i na institucionální úrovni. Eurozóna není nejzásadnějším rozporem, podle kterého se dělá zahraniční politika, ale je nejvíce mediálně sledovaná. ČR vystupuje aktivně v případě fiskálního paktu, i k bankovní unii vláda měla připravenou pozici. Spor je veden zejména v symbolické rovině, neshoda neexistuje u věcného přístupu k evropským záležitostem.

Slova se znovu ujala paní **Konečná**. Ročenka má dle jejího názoru být o odborných konceptech. Řekla, že KSČM není euroskeptickou stranou, komunisté jsou evropskými federalisty. Dle paní Konečné KSČM kritizuje v rámci EU mnohé, zahraničně bezpečnostní politiku EU, unijní byrokracii apod., přesto KSČM není euroskeptickou stranou. Dle ní je prognostická hodnota textu Strategie Evropa 2020 nízká, materiál nepatří k analyticky nejlepším.

Stručně zareagoval i pan **Luděk Sefzig**, kdy podle něj má zmíněná kapitola věnující se vztahu k EU poměrně silný ideologický nádech, což zhodnotil jako podivné u politologického textu. Dle jeho názoru je těžké najít střední proud. EU je založena na smlouvě a existují k ní různé přístupy. Hlavní proud integrace neexistuje. Evropa je velmi různorodá, což je její výhoda, EU nemá být zhomogenizována, bylo by to dle pana Sefziga nerozumné. EU musí být zejména konkurenceschopná, sociální i environmentální. Bylo by chybou potírat různorodost, není nutné ji přizpůsobovat nějaké vizi, která se bude v budoucnu stejně proměňovat. Základem je dle pana

Sefziga dodržování práva. Odmítnutí fiskálního kompaktu je dle názoru pana Sefziga v pořádku. Domnívá se, že Česká republika by se měla účastnit summitů členů eurozóny.

K vyjádření byl vyzván i pan **Michal Kořan**. Promluvil o kapitole publikace Česká zahraniční politika, jenž poukazuje na pokles zájmu o zahraniční politiku, což je možné přičítat vnitropolitické paralýze. Navzdory tomu pan Kořan vyzdvihl dobře fungující exekutivu a dobré diplomatické aktivity pana premiéra Nečase, které jsou různorodé a odpovídají prioritám, a tím vyvažují dle jeho názoru neuspokojivé diplomatické vystupování pana prezidenta Klause. Co se týče parlamentního působení, pan Kořan v roce 2011 zaznamenal změnu na půdě parlamentního zahraničně-politického výboru. Na plenární úrovni se snižuje pozornost vůči zahraniční politice, což lze poznat i na počtu zodpovězených interpelací. Senát v roce 2011 ustoupil ze snahy být komorou s větším nadhledem, docházelo častěji k silovým hlasováním a k větší politizaci zahraniční politiky.

Pan Kořan se dále věnoval Koncepci české zahraniční politiky schválené v roce 2011. Koncepce si dle jeho pohledu nezaslouží svoji neutralizaci, která byla cílená ze strany části politického spektra, jenž s ní nesouhlasila, a která je zároveň ve vládě a tudíž ji schválila. Dle kritiky dokumentu byla Koncepce úřednická, mělká či apolitická. Pan Kořan však oponoval a řekl, že nebyla ani apolitická, ani pouze úřednická. Dle jeho názoru obsahovala silné poselství, a právě proto byla neutralizována. Pan Kořan vysvětlil důvody, proč se domnívá, že Koncepce je politická. Jednak je v ní znatelný politický posun k větší pragmatičnosti české zahraniční politiky, nad univerzalitu lidských práv klade připravenost a ochotu zemí přijmout ideu lidských práv, stabilita je kladena nad nevyzpytatelnou transformaci, v čemž spatřuje politické poselství. Největší poselství ale pan Kořan vidí v posunu chápání českých zájmů. Koncepce deklaruje připravenost přijmout zodpovědnost za prostor EU, což je posun od Koncepce 2003. Pan Kořan dále řekl, že pod přijímáním legislativy EU doutnal politický spor, který se nyní více projevuje. Mizí konsenzus na evropské úrovni, ze kterého Česká republika dvacet let vycházela. ČR dle pana Kořana k napětí přispívá a rozporuplnost se projevuje v zahraniční politice. České republice chybí spoluzodpovědnost za evropský projekt, není schopna uvědomit si vlastní odpovědnost.

Otevřená debata

Na konci prvního bloku byl dán prostor plénu, nepřišel však žádný dotaz. Na závěr se vyjádřil ještě pan **Luděk Sefzig**, který řekl, že vláda se snaží stabilizovat prostředí a ekonomiku. ČR se dle jeho názoru snaží atomizovat problémy v Evropě, šetřením se snaží přispět k prosperitě. Centralizace v EU dle názoru pana Sefziga prohlubuje demokratický deficit. Dodal, že politizace Senátu nepochybně sílí, Senát je však politický orgán a musí být politizovaný.

Panel II: Dvě dekády české zahraniční politiky: Intelektuální reflexe

Předseda panelu: Otto Pick, profesor, Fakulta sociálních věd UK, Praha

Václav Bělohradský, profesor, Fakulta sociálních věd UK, Praha

Roman Joch, ředitel, Občanský institut

Pavel Barša, profesor, Filosofická fakulta UK, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Petr Drulák, ředitel, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Otto Pick po představení panelistů vyzvedl dvě základní otázky panelu. Kdo je to intelektuál a co to je česká zahraniční politika? Abychom mohli intelektuálně reflektovat zahraniční politiku, ta by musela mít intelektuální obsah.

Petr Drulák hovořil o nejednoznačné roli intelektuálů v zahraniční politice, ti někdy zaujímají z utopistické pozice. Petr Drulák dále identifikoval dvě období české zahraniční politiky.

1. období – Česká republika ví, co chce, jde o období českého zájmu. To končí vstupem do EU v roce 2004.
2. období – převládl nezájem o svět (období od roku 2004 dodnes).

Nezájem existuje i na úrovni společnosti, politická elita proto také zájem nemá – není k němu nijak tlačena. Nezájem pak přetrvává i u administrativního aparátu včetně velké části české diplomacie. O zahraniční politice se diskutuje, ale v diskusích nejde o zahraniční politiku. Ve skutečnosti jde o spor mezi stranami a uvnitř stran o mocenské pozice. O zahraniční politice se tedy de facto nediskutuje. Česká zahraniční politika se tak rozvíjí bez reflexe. České zahraničně-politické postoje jsou díky tomu těžko srozumitelné. Nejvíce se to projevuje ve vztahu České republiky k EU, kdy sami sebe poškozujeme (pád vlády během předsednictví, Klausova výjimka, postoj ke krizi v eurozóně). Komunikace českých postojů na mezinárodní scéně je ryze negativistická směrem k EU, často odmítá nějakou záležitost, ale i tak reaguje negativně. Okamžitě se mluví o vetu. Petr Drulák zdůrazňuje potřebu konstruktivně vysvětlovat záležitosti. ČR přichází o reputaci a malý stát má jen značku, nic jiného. Co dál? ČR by měla zvolit konstruktivní přístup k EU. Česká společnost není euroskeptická, uvědomuje si, že jsme spojeni se Západem. V případě konstruktivního přístupu k EU jde o úkol spíše pro novou politickou garnituru. Na závěr Petr Drulák hovořil o potřebě si vyjasnit to, zda chceme usilovat o svébytnost, klást si otázku, co chceme světu dát? Měli jsme dobrou představu o lidských právech, ale špatně jsme ji uchopili. Měli jsme dvě disidentská pojetí lidských práv - Havlovo a Dienstbierovo pojetí. Zvítězilo Havlovo neokonzervativní pojetí, což zdiskreditovalo zahraniční politiku lidských práv. Existují zdroje pro rozvinutí druhého pojetí lidských práv.

Václav Bělohradský začal svůj příspěvek obranou intelektuálů. Pokud oni vnášejí utopické prvky, pak nejsou jediní, příkladem je Bushova vláda s utopickým programem šíření demokracie.

Pan Bělohradský dále citoval Víta Stříteckého, který poukázal na to, že čeští úředníci považují dostavbu Temelína za civilizační volbu. Ono opravdu jde o civilizační volbu – jaký bude vztah k životnímu prostředí, co je to ekonomický růst z hlediska evropské identity. Otázky se kladou, ale v českém prostředí se zužuje pojetí světa- civilizační volba je zúžena na volbu geopolitickou. Dostavba Temelína má být svěřena spojencům – Spojeným státům. Petr Drulák zavedl pojem epistemická komunita, jde o skupinu, která získá hegemonii v definování toho, co je vědecké, reálné. Zahraniční politika je přes svou věčnost komunitou národního příběhu (eposu, epická komunita). Epické komunity si konkurují (masarykovci, katolíci atd.). Zvítězila epická komunita „nesamozřejmý národ“. Kultura v takovém národě hraje přehnanou roli. „Nesamozřejmý národ“ má složitý vztah k sousedům (rivalitní vztah). Je sužován nestabilitou společenských elit a má mělkou sociální stratifikaci. Často také dochází k majetkovým změnám i právo na teritorium se mění. Vítězí zaslepující postoj k vlastní bezpečnosti. Bezpečnosti pak vítězí nad morálními principy. Pravicová vláda přejímá ideu nesamozřejmého národa. Pravice tvrdí, že klíčová je především bezpečnost a vlastní zájem. Současná politika je pak nemorální. Je totiž v rozporu s ideou české státnosti. Existují různé narativy

1. narativ - Mnichov, demokratický stát byl obětován.
2. narativ - pražské jaro, demokracie není svázána s nějakým systémem, ale je rozdíl mezi systémem a demokracií.
3. narativ- střední Evropa. Začali jsme být vnímáni jinak, ne jako východní Evropa.

Česká zahraniční politika je v rozporu s těmito narativy. Uznání Kosova je v rozporu s tím, co byl Mnichov. Je třeba problematizovat to, co se stalo. Jde o lyrickou interpretaci odtržení Kosova. V případě podpory války v Iráku jsme podpořili válku ve lži, byli jsme ochotní pomahači, nebyli jsme ale spojenci ale pomahači, chyběla diskuse o společných cílech, šlo o rozpor s dalším narati-

vem - pražským jarem. Porušili jsme i třetí narativ. Odešli jsme ze střední Evropy, nedostatečně jsme využili závazky plynoucí z naší pozice ve střední Evropě.

Roman Joch na počátek svého příspěvku ocitoval výrok o tom, jak budeme žít politika vnitřní, o tom, zda přežijeme, rozhoduje politika zahraniční. ČR přežila dvacet let, na rozdíl od první republiky. Existuje konsensus - zahraniční politika první republiky měla 2 chyby, které bychom se měli vyhnout. Zaprvé ČSR měla špatné vztahy se sousedními státy mimo Rumunsko. To se dnes neděje. Druhý nedostatek - bezpečnost republiky byla vsazena na jednu kartu (na Francii). Existují čtyři strategie (Drulákovy) pro zahraniční politiku.

1. izolacionisticko autonomistická-žádné spojení, neutralita. Tento postoj preferovala KSČM a Václav Klaus dnes.
2. pozice sólo-europeistická – být jen v EU, ale ne v NATO. Žádná vláda tuto politiku ne zvolila.
3. pozice sólo-atlantická-v NATO, ale nebýt v EU. Tuto politiku také nikdo nepřijal.
4. pozice internacionalistická – jsme v EU, i v NATO (havlovský konsensus).

Čtvrtá pozice je dnes nejprozíravější, tento koncept by neměl být opuštěn. Neexistuje však vnitropolitický konsensus, jaká by měla být EU. Přes tuto tříšť byl naštěstí 4. koncept zachován. Ale díky roztržičnosti ČR nemůže být lídrem v otázkách evropských a atlantických. ČR může být lídrem ve speciálních vztazích ke státu Izrael, či postoji vůči Kubě, díky tomu jsme zajímaví. Jinak bychom byli nezajímaví. Tyto specifické rysy si máme udržet co nejdéle.

Na závěr **Roman Joch** zmínil problém automatického podepisování mezinárodních smluv – pokud na toto přistoupíme, tak ztratíme možnost demokraticky se vybírat budoucnost. Před ratifikací má probíhat diskuse nad smlouvou.

Pavel Barša nabízí jinou typologii než Joch a Drulák, která se mu zdá nedostatečná. Mluví o dvou pólech.

1. pól – idealistický. Prioritou pro idealisty je prosazování univerzálních lidských práv, univerzálních - to trvalo 20 let v zahraniční politice.
2. pól – realistický. Realistům jde o obhajobu národních zájmů, jde o partikularistických zájmů.

Idealisté měli sklon podporovat americké intervence (to realisté odmítali). Idealisté podporují další integraci EU (realisté jsou euroskeptičtí). Symbolickým představitelem idealistů je Václav Havel. Představitel realistů je Václav Klaus. Patří sem KSČM. Topolánková vláda byla blíže idealistům, Nečasova vláda blíže realistům.

Každá z pozic má svou Achillovu patu. Idealisté často nejsou dost idealističtí, musí definovat nepřitele a místo, kde vedou hranice tábora „dobra“ proti táboru „zla“. Vzniká riziko toho, že se stane partikularistickou a zmizí univerzalismus. Idealismus havlovský má kořeny ve studené válce. Univerzalistické ideologie ovšem vyrchaly, idealisté, pokud se nechtějí stát realisty, musí hledat širší celky, ale ty musí být definovány partikularisticky. Proto Václav Havel začal mluvit o euroatlantické civilizace (partikularizace). Politika lidských práv se tolik nediskreditovala (zde Barša částečně nesouhlasí s Drulákem). Dle **Baršy** je nejhorší důsledkem partikularizace selektivnost - hlasatel lidských práv V. Havel se nikdy nezmínil, že by mu vadilo zadržování vězňů v Guantanámu. Idealismus se v selektivnosti vyrušuje, protože definuje nepřitele. Do univerzalismu se vkrádá partikularismus.

Na závěr **Pavel Barša** zmínil Achillovu patu realistů. Ta spočívá v tom, že suverenistická zahraniční politika (unilateralismus, pochyby o integraci EU) má smysl u velkého státu, či u velmoci. Velká Británie prosazuje tuto politiku, ale ČR to nemůže stačit, tento postoj je nerealistický. Realismus je

nerealistický. Malý stát musí budovat multilateralistické instituce. Unilateralismus nemůže malému státu stačit k hájení svých zájmů, záležitosti by se dostali zcela mimo jeho dosah.

Otto Pick souhlasí s Pavlem Baršou, že jsme malý stát a jako takový musíme zvážit své možnosti, jsme závislí na exportu, máme malou surovinovou základnu. To nás omezuje. Nejsme výrazně důležití. Pro Rusko jsme nezajímaví. Strach z Ruska je nesmyslný - myslíme si, že jsme příliš důležití. Otto Pick zdůraznil, že již od první republiky máme pocit, že svět se na nás dívá. Mnichov ukázal, že svět se nedívá. Máme hranice toho, co můžeme dokázat. Koncentrujeme se na evropskou politiku, naše zahraniční politika je však rozpolcena, ale svět je více než Evropa. Evropa je důležitá, potřebujeme multilaterální kontext. Musíme být ekonomicky integrováni do Evropy. EU je hlavně bezpečnostní organizace - zabraňuje konfliktům mezi Francií a Německem. ČR nemá jasnou politiku vůči EU. EU se změnila, ale my si neuvědomujeme kvůli svému velikášství, že nejsme nijak důležití. Píšeme koncepcie české zahraniční politiky, ale nikdo je nečte. Zahraniční politika malého státu je reaktivní, musí mít aparaturu, která jí to umožní. U nás je zahraniční politika rozdělená – úřad vlády má jinou, prezident jinou, MZV jinou. Neexistuje kooperace mezi institucemi. Nefunguje horizontální komunikace, máme potíže s vytvořením efektivní diplomatické služby, chybí nám zákon o státní správě. Pocit nejistoty byrokracie vede k tomu, že se česká diplomacie nezajímá o českou zahraniční politiku. Na závěr Otto Pick se vyjádřil k problematice idealismus/realismus. Větší integrace Evropy by znamenala idealistický přístup k reálným problémům. Dále se vyjádřil k prezidentu Klausovi. Ten dle Picka není realista, žije v naprosto nereálném světě.

Otevřená debata

Roman Joch upozornil na to, že pro Českou republiku být neutrálním realisticky nepomáhá. Nemáme kapacitu věnovat se zemím celého světa. Pokud chceme podporovat lidská práva, musíme si realisticky stanovit priority - Kuba, Bělorusko, Barma.

Petr Drulák v reakci na pana Jocha zdůraznil to, že přežití ČR nesouvisí s naší zahraniční politikou. Záleželo především na vnějších faktorech, v 90. letech jsme měli štěstí na prostředí, které je příznivé pro přežití malých států na rozdíl od 30. let. Kvůli transnacionalizaci dochází ke kultivaci prostředí. Co se týká smluv mezinárodních institucí, ty vznikají konsensem, nejde o automatické schvalování smluv. V ČR však často nejprve smlouvu schválíme a pak teprve začneme řešit, co jsme podepsali. Dále Petr Drulák řešil rozdíl mezi realismem a idealismem. Politika lidských práv je kritizována z realistických pozic (důležitější je obchod). Kritika z idealistických pozic – zahraniční politika není dost univerzalistická, ale musíme si vybrat, nemůžeme mít příliš rozsáhlé cíle. Dále Petr Drulák hovořil o způsobu, jakým si priority vybereme - má jít o nezaujatý výběr. Měli bychom si vybrat státy, které pokrývají celou šíři problému. Chránit lidská práva v levicových i pravicových diktaturách a v tomto nebýt selektivní.

Václav Bělohradský upozorňuje ve svém příspěvku na to, že globalizace zkomplikovala pojem právo. To ale není problém. Problém je, co je lidské právo? Současné škrty zpochybňují právo být léčen. Biotechnologie otvírají mnohé otázky – co je to lidské v době pokročilých technologií? Co komplikuje problém práv? Bělohradský dává příklad islámských komunit v Itálii, které zakazují ženám některé činnosti. Tradic je hodně, ale kultura je jen jedna. Kultura znamená kritickou distancí k vlastní tradici, k vlastnímu společenství, to jsme zdědili od antických Řeků. Kulturu nelze zúžit na tradici. V boji za kritickou distancí vůči tradici je kořen lidských práv. Distance nám umožňuje být svobodný od toho, co z nás dějiny udělaly.

Vít Beneš upozorňuje na nedostatečná dělení (idealismus vs. realismus atd.). Je třeba nalézt společný diskurs. Onen společný diskurs by mohl existovat v několika oblastech. Zahraniční politika je ovlivňována konceptem ideo-politické nesamozřejmosti národa. Druhým aspektem je nedůvěra,

strach z velmocí (nechceme být v područí Bruselu, Kremlu). Třetím aspektem je viktimizace – ČR vnímá samu sebe jako oběť velmocí. Tyto záležitosti tvoří společný diskurs. Dále vznesl námitku vůči Bělohradskému - historie nás nedělá, historii děláme my. Na závěr se zeptal panelistů, co si myslí o české velmocenské tradici, o pocitu nebezpečí z velmocí?

Václav Bělohradský v odpovědi zdůraznil to, že z nás se stalo to, jak interpretujeme dějiny, jakou k nim máme kritickou distanci, jak jsme se z ní poučili, čím jsme prošli.

Otto Pick v reakci na Romana Jocha upozorňuje na to, že porovnání situace ČR s ČSR je irelevantní. Mezinárodní prostředí je jiné než ve 30. letech. Druh ohrožení je jiný, než byl ve 30. letech. Ekonomické ohrožení je teď to neaktuálnější. (nikoliv vojenské). Češi se pořád vrací k první republice jako by byl ideální stát. Nebyl ideální, trpěl ekonomickou krizí, byl relativně demokratický, ale společnost nikdy nebyla pořádně integrovaná. Rakousko Uhersko selhalo, selhala i první republika, což se řešilo odsunem Němců. Zahraniční politiky nelze srovnávat, situace je odlišná. Přežili jsme proto, že se změnilo prostředí. Evropa pro velmocí už není zajímavá.

Petr Drulák hovořil o tom, že nejde ani tak o anti-velmocenskou tradici, ale o instinkt, který je společný všem malým státům. Malý stát lavíruje mezi dvěma přístupy – na jedné straně se velmocí obává, někdy se však snaží k nějaké velmocí přimknout. Dále reagoval na Václava Bělohradského se slovy, že kritický distanc od tradice nemusí znamenat odvrát od tradice. Pojem Evropa, Západ má smysl. Je nutné vést dialog a reflektovat tyto pojmy, ale ne se vzdát tradice.

Václav Bělohradský onu snahu přimknout se k velmocí nazývá hledáním protektora. Dle Bělohradského česká zahraniční politika obsahuje nezodpovědnou interpretaci konce studené války. Konec bipolárního světa znamená, že se mění vztah mezi lokální mocí a imperiální mocí. Byla dvě impéria a my jsme byli lokální. Po konci studené války ovšem nebyl podporován multilateralismus, ale interpretace byla taková, že Západ zvítězil. Definice situace jako unipolární bylo nezodpovědné. Došlo k postbipolárnímu chaosu. Existuje i nezodpovědná interpretace krize EU - prý za vše může bruselský socialismus. Krize je ale mnohem hlubší. Došlo ke ztrátě společného uvědomění.

Roman Joch se dotkl problematiky Kosova. ČSR vzniklo separací, separatisté ale nemohou konzistentně kritizovat jiné separatisty, tedy ani Kosovo. Klidná situace 90. let byla důsledkem evropské integrace a také toho, že zvítězil jeden pól, přátelský. Dále se vyjádřil ke potřebě kritizovat levicové i pravicové diktatury. Dle Jocha kritika levicových diktatur vychází z toho, že se dá předpokládat, že tam mohou nastoupit lepší režimy. Realisticky ovšem není možný lepší režim například v Jordánsku, proto také není možné být nepřátelský vůči tomuto režimu.

Pavel Barša v reakci na pana Jocha upozorňuje na to, že dříve USA obhajovaly v 70. a 80. letech pravicové diktatury, které mučily obyvatelstvo. V Sovětském bloku se dělo mnohem méně z hlediska lidských práv v 70. letech a přitom kritika byla směřována proti SSSR a ne proti pravicovým diktaturám.

Panel III: Dvacet let české zahraniční politiky: Veřejná diskuse s ministry zahraničních věcí ČR po roce 1993

Předseda panelu: Petr Drulák, ředitel, Ústav mezinárodních vztahů, Praha

Jaroslav Šedivý, ministr zahraničních věcí 1997 – 1998

Jan Kavan, ministr zahraničních věcí 1998 – 2002

Cyril Svoboda, ministr zahraničních věcí 2002 – 2006

Jaroslav Šedivý zahájil jako první svoji prezentaci. Zabýval se v ní dobou jeho působení na

Ministerstvu zahraničních věcí. Ze začátku navázal na politiku jeho předchůdce, kladl tedy důraz na přístup do NATO, stejně tak jako na integraci do EU a snahu zlepšit vztahy s Německem, tedy neohlížet se na společnou minulost. S podmínkami pro přístup ČR do NATO byl díky jeho předchozím zkušenostem z pozice velvyslance v Bruselu již obeznámen. Řešily se takové záležitosti, jakým byl přístup k Washingtonské smlouvě, nebo například interoperabilita armády, crisis management, ekonomická otázka nebo také PR. Česká republika čekala na ratifikování jejího přístupu všemi členskými zeměmi NATO, a až poté vstup schválila vláda ČR. To byl opačný postup, než jaký zvolily ostatní žadatelské země.

Co se EU týká, rozdělili problematiku na 24 oblastí pro úřady a ministerstva k přípravě převzetí paragrafů z evropského práva. Vytvořili první velký poziční dokument, shrnující problematiku přístupu. Díky tomu realisticky viděl nemožnost přistoupení ČR do roku 2000, jeho předpoklad byl poměrně přesný, tedy v rozmezí roku 2003 až 2005.

V rámci sbližování vztahů s Německem byla podepsána Česko-německá deklarace, kterou se měla uzavřít minulost. V rámci této deklarace byl důležitý § 7 a 8. První z nich zakládal Česko-německý fond budoucnosti, tvořený radou čtyř zástupců za každou zemi a druhý založení 20 členného diskusního fóra. Fond budoucnosti byl vytvořen za účelem poskytování pomoci pro bývalé nacistické vězně, kterých v době podpisu bylo již jen 8 300. Sudeští Němci měli být také odškodněni za odsun. Kvůli těmto tématům jednal se spolkovým ministrem zahraničí Klausem Kinkelem namísto tehdejšího ministra Zieleniece a dohodli se na kompromisu o obsazení postů v této radě. Mezi další agendu, kterou řešil, bylo rozvíjení vztahů s Ruskem, které byly poznamenány plánovaným vstupem do NATO. Dalším tématem byla proexportní politika, viděl její roztříštěnost. Navrhl nový model proexportní politiky, například vytvoření úřadu zastoupeného konsorciem zástupců zainteresovaných institucí, např. zástupců CzechTrade, Czech Invest, Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva zahraničních věcí a dalších.

Jan Kavan se zúčastnil na vytváření první ucelené koncepce zahraniční politiky, kde byly definovány životní a strategické zájmy. Strategickým zájmem byla stále ratifikace přistoupení do NATO. V roce 2002, kdy pan Kavan končil na svém postu, měla ČR splněná kritéria pro vstup do EU. A jako další podstatná záležitost bylo též posilování konkurenceschopnosti exportu. Mezi dílčí zájmy podle něj patří například evropská solidarita, která je jednoznačně v národním zájmu. Mimo jiné poukazuje na globalizaci, která činí zájmy společnými pro více zemí.

Reflektuje na zahraniční politiky, kdy po rozpadu ČSR vláda podcenila působení ve Visegrádské čtyřce, OBSE a dalších organizacích. Snažili se o oživení vztahů s Visegrádskou čtyřkou, zlepšení vztahů s Ruskem a návratem na opuštěné trhy. Zaznamenaly dílčí úspěchy v Africe a na Blízkém východě, na čas pak i v Jižní Americe. Za významnou dohodu považuje Protokol z Melku, tedy dohodu o jaderné elektrárně Temelín s Rakouskem. Snažil se českou zahraniční politiku postavit na stabilních základech. Například namísto zavírání zastupitelských úřadů prováděli zeštíhlování diplomatických zastoupení.

V tehdy probíhající válce v Jugoslávii hledal mírové řešení odpovídající národním zájmům ČR. Podle koncepce je: „Válka je nepřístupný prostředek řešení konfliktů“ a má být použit až jako poslední prostředek, pokud možno posvěcený rozhodnutím RB OSN. Do dialogu uprostřed aliance se snažil přispívat díky Česko-řecké iniciativě, kterou se snažil přispět k ukončení bombardování. Proběhla kritika této iniciativy s tím, že oslabuje pozici ČR v NATO. Toto podle pana Kavana není pravda, neboť není možná bezpodmínečná poslušnost USA, navíc Javier Solana přiznal tuto činnost ČR jako legitimní. Kritizovat něco o čem víme, že je chybné, by dle jeho názoru znamenalo slabost, musíme si prosazovat své názory.

Lidská práva musí být hájena a to vyváženě a diplomaticky. Z tohoto důvodu i podporovali tzv. „smart sanctions“, namísto plošných sankcí, které škodí obyčejným lidem, dále podporuje vyváženou dlouhodobou linii vlád, ne ad-hoc jednání. ČR by měla dbát na důslednou obhajobu hodnot, na nichž je postavena.

V dnešní době se zabývá problémem recese v EU a možností odchodu Řecka z Eurozóny. To by podle pana Kavana mělo negativní vliv nejen na Německo. Evropským zájmem tedy je solidarita s

Řeckem.

Cyril Svoboda ve svém příspěvku uvedl, že existují dva omyly, prvním je hledání konsenzu a druhý, že zahraniční politiku vykonává hlava státu. Podle názoru pana Svobody národní zájem nemá být vyvyšován nad mezinárodní politiku. Během jeho výkonu funkce ministra se snažil o změnu rigidních postojů zahraniční politiky, výsledkem tohoto snažení byla revidovaná bezpečnostní strategie státu. Tato strategie obsahuje závazek ČR o zapojení se v případě selhání mírového jednání i vojenskými prostředky a současně bere v potaz závazky v NATO, EU i principy Charty OSN. Lidská práva se podle něj musí hájit bez rozdílu a všude, ale musí být možné vést dialog a dojít ke kompromisu, musí existovat možnost dohody. Problémem v ČR je, že se nedělá domácí politika podle zahraniční, zahraniční politika se netvoří na MZV, ale na úřadu vlády. Pan Svoboda se ohlíží se za Lisabonskou smlouvou a vliv ratifikace na ČR, říká, že si vláda pod tlakem prezidenta si vymínila výjimku, přes původní ratifikaci oběma komorami. Debatuje nad současnou situací okolo výjimky, ptá se „kde je?“ výjimka. Podle něj vede hájení jakýchsi národních zájmů ČR negativní vliv na vztahy s EU. V rámci bezpečnostní politiky hovoří o neprodejnosti bitevníků L-159. Proexportní politika založena na dohodě. V rámci toho mluví o dvojkolejnosti, o podstoupení zahraničního obchodu pod Ministerstvo průmyslu a obchodu. Podle něj je to nemožné. Řekl, že hrdost země je závislá na zápase. Dále hovoří o snaze vtělit do Evropské ústavní smlouvy židovsko-křesťanskou tradici, římský právní řád, osvícenství, racionalismus a antická demokratická tradice, což se mu nepovedlo.

Otevřená debata

Vladimír Handl se ptal, jaký byl postoj Joschky Fischera k Česko-řecké iniciativě.

Kavan řekl, že tuto iniciativu konzultoval se všemi ministry členských států aliance, nejen s panem Fischerem. Joschka Fischer uznal legitimitu postoje, text iniciativy probíhal pouze v rámci NATO, nikoliv v EU. Nedoporučoval pokračovat v iniciativě, jelikož by to mohlo pohněvat USA. Iniciativa měla vést k navrácení jednání a zmírnění škod bombardování, tedy jeho zamezení dohodou.

Druhá otázka pana **Handla** byla, na jakých principech stavěl Cyril Svoboda svou podporu válce v Iráku?

Pan **Svoboda** uváděl jako své argumenty důležitost autority západu a potřeba držet pohromadě. Demonstrace schopnosti společné akce. Kontingent v Iráku byl částečně humanitární, jelikož náš příspěvek byla protichemická jednotka a nemocnice. O účasti v Iráku spolurozhodoval společně s tehdejším premiérem Vladimírem Špidlou.

Tomáš Weiss položil otázku, jaký je vztah úřadu vlády a Ministerstva zahraničních věcí za doby jejich působení, pan **Drulák** vyběhl k zapojení prezidenta do této otázky.

První, kdo odpověděl na tuto otázku, byl pan **Kavan**. Podle něj měl málokdy prezident společně s Úřadem vlády, nebo Ministerstvo zahraničních věcí stejný názor. Připouští problém interpretace zahraniční politiky v cizině, kdy zahraniční činitelé někdy nejsou schopni identifikovat, kdo je odpovědný za zahraniční politiku ČR. Dočasně zde existovala pozice pro zahraniční styky, ale ukázala se jako nefunkční. Vyskytoval se zde i problém s prezidentem, týkající se jmenování diplomatů, to bylo vyřešeno neformální dohodou o konzultaci s prezidentem.

Pan **Svoboda** vidí problém ve vztazích mezi lidmi, nikoliv mezi úřady. Prezident republiky významně přispívá k zahraniční politice, ale neodpovídá za ní. Každé jeho rozhodnutí potřebuje ke své platnosti spolupodpis předsedy vlády, nebo s jejím souhlasem pověřeného člena vlády. Důležité

je tedy co dělá vláda, jelikož ona nese odpovědnost. Vztahy mezi ministrem a premiérem utváří vztahy mezi těmito úřady. Konkrétně pan Svoboda řekl, že za jeho působení to měl jednoduché, protože měl s Vladimírem Špidlou stejný pohled na Evropu a svět podobně.

Šedivý odpovídá na otázku pana **Weisse**, že byl vtažen do dění Václavem Klausem, se kterým se dohodl, že bude svou pozici vykonávat, jak uzná za vhodné. Za Tošovského vlády si vedl vše také podle svého. K aplikování zahraniční politiky využíval kreditu Václava Havla. Dále komentuje podporu exportu. Očekával, že pan Kavan bude pokračovat v jeho linii. V nové koncepci obchodní rada měl spadat pod Ministerstvo průmyslu a obchodu ale v politicky důležitých věcech měl spadat pod působnost Ministerstva zahraničních věcí, respektive velvyslance, toto považoval za nerozumné.

Pan **Šedivý** pokračuje reakcí na Česko-řeckou iniciativu, zmiňuje podobnost se Švýcarskem, které stejnou dohodu podepsalo dříve. Jejich dohoda navíc měla obsahovat i humanitární pomoc pro Srby s pomocí Ruska. Švýcaři se dohodli s NATO o součinnosti při bombardování, aby se vyhnuli bombardování humanitárních konvojů. K tomuto se posléze přidalo i Rakousko, které zajišťovalo ozbrojenou obranu. Pomoc z ČR byla dle jeho názoru neurčitá, firmy nabídly spolupráci o rekonstrukci, ale nevědělo se, kdo by to financoval, zatímco Švýcarsko financovalo tyto činnosti samo.

Pan **Kavan** řekl, že obchodní radové spadali v kompetenci pod velvyslance. Co se týkalo komentáře pana **Šedivého**, reagoval na něj tím, že v česko-řecké iniciativě šlo v první řadě o zastavení bombardování, ne o humanitární pomoc, tedy co nedřívější zastavení ztrát lidských životů. Dále doplňuje, že iniciativa nebyla konzultována pouze s ministry zahraničních věcí v NATO, ale i s náměstkem USA, s Ruskem i Miloševičem.

Panel IV: Saving the Euro and the Future Implications for the EU: The Road to Salvation or the Road to Perdition

Moderator: Pavel Mertlík, Rector of the Banking Institute and former Minister of Finance of the Czech Republic

Georg Milbradt, Former Prime Minister and former Minister of Finance of Saxony

Iain Begg, Professorial Research Fellow, London School of Economics

The final Panel began with a brief introduction by the moderator Mr. **Pavel Mertlík**, who introduced the two panelists and spoke about their qualifications. Mr. Mertlík then brought up the recent decision by the board of the Czech National Bank to cut interest rates to 0.05%, and how that might affect the country's economic and European policy. He then gave the floor to Mr. Milbradt.

Mr. **Georg Milbradt** thanked the organizers of the conference and expressed his hope to the audience that he could give some new information about the current Eurozone crisis. He began by providing a brief background of the crisis, calling it a 'disease' as an analogy. The Euro was not the result of a political union, Mr. Milbradt argued, but instead should be viewed as a political instrument capable of achieving such a union. According to him, the Euro was a badly designed and managed currency union, with massive breaches in European law and incomplete rules just a few of its many problems. Mr. Milbradt also talked about the interest rates of many European countries, and how 2000-2007 was the 'golden age' of the Euro before internal interest rates were fixed in

2008. Eventually, this combined with price increases from 1995-2009 to create a real estate bubble and the start of the crisis.

In terms of a diagnosis of the crisis, Mr. Milbradt made a few observations. One of the main problems stems from a lack of competitiveness in the Eurozone, an issue he came back to often in his discussion. Another concern is the huge debts abroad in both the public and private sectors of many European countries, and the fact that these countries are not able to repay the debt. Mr. Milbradt also spoke about the 'unholy alliance' between banks and the state in Europe, the justifiable reactions of the markets during the crisis, and the ultimate failure of the politicians, rather than the markets, in exacerbating the problem. He criticized the 'Europe rescue policy', because it has been largely expensive and unsuccessful. Mr. Milbradt did point out, however, that most of the rescue package potential has not been paid out or pledged as of yet. Finally, Mr. Milbradt criticized the ECB, which finances account and budget deficits, as well as failing banks, through money creation in the south, and at the same time pushes for money 'shredding' measures in the north. There is no settlement mechanism between national banks in the Euro Zone like there is in the United States, and thus no simple way to fix the problem. Ultimately, to conclude the disease analogy, Mr. Milbradt stated that the current rescue policy only targets the symptoms rather than the disease.

Mr. Milbradt concluded his speech by discussing possible approaches to deal with the crisis. The first option would be to continue the approach the EU has currently taken, without transferring essential powers to the central government in Brussels. Mr. Milbradt was largely against this tactic, since it offered a very half-hearted solution and the previous measures have proven inadequate to solve the problem. Another solution to the problem he talked about was the creation of a 'united states' of Europe. This would be a new European federal state with extensive sovereignty and a strong European government elected by the European parliament; the idea is that it would be more centralized than the USA and be more effective in establishing economic and political stability than the current system. Mr. Milbradt added that this approach would not be realistic for the whole EU, but rather for smaller groups of homogenous countries. Finally, Mr. Milbradt offered a hands-off approach to deal with the crisis; it would involve a return to the no-bailout system, the bankruptcy of states and the creation of transnational provisions for existing debt. The ECB would only be responsible for monetary policy, and unilateral exit from the Eurozone would be possible. There would also be massive recapitalization of the banks in this model. Mr. Milbradt finished by saying that either way the crisis options need to be addressed, since the current EU policy is not getting the job done.

Mr. **Iain Begg** also focused on the European economy, and began his speech by looking at the roots of the current crisis. According to him, the system was built on an incomplete monetary union, which was masked in the 'good times' of the first Euro decade. Some of the main problems of the monetary union include the lack of a federal budget, the existence only of a national bank resolution mechanism, no mutualization of debt or the common treasury and the insufficient private flows of factors and insurances. The uncertain role of the ECB also causes problems, but Mr. Begg made it clear that ultimately there is no such thing as a European taxpayer, and thus there is a disjunction between fiscal policy and economic divergence. He also stressed the importance of bringing a historic perspective into the discussion, and how certain paradoxes lie at the heart of the crisis. For example, there is a common accusation that politicians have done nothing or delayed in taking action, but Mr. Begg showed that in the last 2-5 years there has been a phenomenal rate of change and

innovation in European governance. Of course, he also stressed that it is not clear whether such changes have actually been successful, since even in small countries reforms can take at least 6 or 7 years to produce concrete results.

In order to solve some of the paradoxes, Mr. Begg first clarified some of the issues. He described the idea of 'political time', and how it can vary according to context; this includes both short-term fixes and longer processes involving constitutional change. Since governments have to follow due process this will sometimes involve making hard decisions, such as justifying unpopular and possibly unfair reforms or explaining the 'common good' rationale to its citizens. Their job is made harder by citizens in the middle, who often voice concern, that their views are not getting heard. All of these factors make it harder to figure out who exactly is going to pay for the reforms.

Mr. Begg shifted his discussion to focus on the path that needs to be taken to reach a 'genuine' European monetary union supported by four common pillars. These pillars include: a common framework for banks, a budgetary framework, an integrated economic policy framework, and a democratic accountability. Regarding these pillars, he said they were open to interpretation; his suggestion was to create a fiscal system that falls between rules and financing, and the need for a debt mutualization long-term strategy. Mr. Begg then concluded the conference with a few reasons for optimism. A new governance model is being built, and it should result in better financing. Collective responsibility and economic rebalancing in the Eurozone is also improving. A few 'storm clouds' remain, however; Spanish banks are in worse shape than a recent audit shows, European markets are interested in new 'strikes', and political gridlocks on deals that have already been agreed upon slow the process. Mr. Begg remained hopeful though; time has been bought by the ECB, the new governance framework offers confidence, European leaders for the most part now understand what needs to be done and economic rebalancing has reinforced the recent positive changes. The crisis is far from over, and a clear exit roadmap is needed, but Mr. Begg ended by reminding the audience that reasons for optimism do indeed exist.

After a brief debate, the conference was concluded by **Mr. Kořan**. He thanked the audience members for coming and contributing to a lively conversation. He also thanked the panelists and sponsors, as well as their interns, for putting together an excellent conference. Finally, Mr. Kořan expressed his gratitude that important discussions regarding both Czech policy and the future of Europe can happen in the Czech Republic.